

ЧОРНОМОРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПЕТРА МОГИЛИ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ
ТА АДМІНІСТРУВАННЯ
Кафедра публічного управління та адміністрування

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
ЗА ДРУГИМ РІВНЕМ ВИЩОЇ ОСВІТИ (МАГІСТР)
на тему: «ОКРЕМІ ПИТАННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ В
УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ»

Виконав: студент 6 курсу 635-з групи

галузі знань:

28 Публічне управління та адміністрування
спеціальності:

281 Публічне управління та адміністрування

Гудима Олег Олександрович

Керівник: старший викладач кафедри
публічного управління та адміністрування

Малікіна Оксана Анатоліївна

Рецензент: кандидат наук з державного
управління, доцент

Штиршов Олександр Миколайович

м. Миколаїв – 2022 рік

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ	6
1.1. Сутність понять «регіональний розвиток» та «воєнний стан»	6
1.2. Нормативно-правове забезпечення регіонального розвитку	15
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	26
2.1. Вплив війни на ситуацію в регіонах України	26
2.2. Функціонування консультативно-дорадчих органів влади у сфері регіонального розвитку як важливих суб'єктів публічного управління у контексті відновлення країни	32
2.3. Особливості фінансування регіонального розвитку	44
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ	55
3.1. Посилення ефективності роботи Державного фонду регіонального розвитку та агенцій регіонального розвитку	55
3.2. Впровадження інноваційних підходів управління регіональним розвитком	66
ВИСНОВКИ	73
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	77
ДОДАТКИ	86

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Суттєві диспропорції в регіональному розвитку, які склалися за перші двадцять років незалежності України поступово привернули увагу суспільства і влади до гострих проблем економічного розвитку територій. Схвалення урядом 1 квітня 2014 р. Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні та прийняття низки інших нормативно-правових актів, створили критичну масу концептуальних положень для регіонального розвитку і сприятливі умови саморозвитку суспільства у цьому напрямку.

Сьогодні важливість дослідження регіонів України та їх потенційних можливостей визначається необхідністю забезпечення збалансованого розвитку окремих частин держави в умовах повномасштабної війни та вимог сталого розвитку. Наразі є необхідність у коректній, зваженій і науково обґрунтованій державній регіональній політиці. Зокрема, є гостра потреба в усвідомленні самим суспільством безперспективності політики зволікання з розробкою і впровадженням стратегічних рішень, що мають скласти основу цієї довгострокової державної політики, яка містить цілі і завдання та визначає напрями підвищення рівня регіонального розвитку України в умовах воєнного стану та у післявоєнний період.

Все це свідчить про значну актуальність теми дослідження та визначає його цільову спрямованість.

Стан наукової розробки теми. Загальні питання регіонального розвитку у своїх роботах досліджували: Г.В. Возняк, Ю.П. Дронь, І.В. Заблудська, О.С. Качний, В.Ю. Керецман, В.С. Куйбіда, В.Ю. Медвідь, Т.К. Скуфіна, О.В. Токарчук. Окремі організаційно-економічні аспекти регіонального розвитку України відображені у працях: О.В. Бабінової, М.А. Борушак, І.В. Валентюк, І.О. Дегтярьової, Я.А. Жаліло, С.Т. Пухир, М.В. Самойлюка, А.В. Ткачука, О.В. Фадєєва, І.А. Чухно, О.В. Шевченка та

інших дослідників. Однак, незважаючи на значну кількість наукових робіт, присвячених характеристиці регіонального розвитку України, відсутні дослідження щодо нього в умовах воєнного стану та у післявоєнний період.

Метою роботи є дослідження окремих питань регіонального розвитку України в умовах воєнного стану.

Зазначена вище мета досягається постановкою таких **завдань**:

- розглянути загальні засади дослідження регіонального розвитку;
- визначити вплив війни на ситуацію в регіонах України;
- проаналізувати функціонування консультативно-дорадчих органів влади у сфері регіонального розвитку як важливих суб'єктів публічного управління у контексті відновлення країни;
- окреслити особливості фінансування регіонального розвитку;
- запропонувати напрями підвищення рівня розвитку регіонів України на сучасному етапі.

Об'єктом роботи є державна регіональна політика та розвиток територій в Україні.

Предметом роботи є регіональний розвиток України в умовах воєнного стану.

Методи дослідження. Методологічну основу роботи складає сукупність загальнонаукових і спеціальних методів дослідження. Зокрема, для вирішення поставлених завдань у роботі використані такі методи, як аналіз, синтез, узагальнення, порівняння тощо. Безпосередньо формально-логічний метод було використано для визначення основних понять дослідження. Використання причинно-наслідкового аналізу дало змогу визначити вплив війни на ситуацію в регіонах України. На основі системно-функціонального методу проаналізовано функціонування консультативно-дорадчих органів влади у сфері регіонального розвитку як важливих суб'єктів публічного управління у контексті відновлення країни. За допомогою порівняльно-правового методу окреслено особливості фінансування регіонального розвитку. Використання системно-аналітичного

методу і методу прогнозування дало змогу сформулювати напрями підвищення рівня розвитку регіонів України на сучасному етапі. На основі логічного і діалектичного методів зроблено відповідні висновки.

Наукова новизна дослідження. Дана робота є самостійною науковою працею в галузі публічного управління, в якій автором отримано науково-обґрунтовані результати, що розкривають окремі питання регіонального розвитку України в умовах воєнного стану. Основні положення кваліфікаційної роботи, що визначають її наукову новизну, полягають: у виявленні особливостей фінансування регіонального розвитку в умовах децентралізації та воєнного стану; у формулюванні напрямів підвищення рівня розвитку регіонів України на сучасному етапі.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що на основі аналізу нормативно-правової бази, здобутків вітчизняної науки публічного управління та узагальнення сучасних соціально-економічних умов, в кваліфікаційній роботі досліджено окремі питання регіонального розвитку України в умовах воєнного стану. Практичне застосування отриманих результатів сприятиме підвищенню рівня розвитку регіонів України на сучасному етапі.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, які об'єднують сім підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи складає 94 сторінки, основного тексту – 76 сторінок. Список використаних джерел налічує 76 найменувань. Робота містить 17 рисунків та 6 додатків.

РОЗДІЛ 1

ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

1.1. Сутність понять «регіональний розвиток» та «воєнний стан»

Ключовими поняттями дослідження регіонального розвитку України на сучасному етапі в умовах воєнного стану є «регіон», «регіональний розвиток» та «воєнний стан». Розглянемо їх більш детально.

Сьогодні в науці публічного управління, як і в інших суспільних науках, не мститься єдиного чіткого визначення терміну «регіон». Науковці по-різному трактують його зміст, беручи за основу аналогію даного поняття з поняттям «економічний район» чи надаючи йому дещо іншого змісту. До речі, термін «регіон» з'явився пізніше, ніж термін «район», проте часто вони вживаються як синоніми. Однак, на наш погляд, ці два поняття не можуть бути тотожними з позиції науки публічного управління.

Свого часу, М.М. Некрасов, досліджуючи регіон, розглядав його як «велику територію країни з більш-менш однорідними природними умовами й характерним напрямом розвитку продуктивних сил на основі поєднання комплексу природних ресурсів з відповідною матеріально-технічною базою, виробничою та соціальною інфраструктурою» [34, с. 29]. У свою чергу, В.Ю. Керецман регіоном вважає певну «територію в межах однієї чи декількох держав, яка є однорідною за певними критеріями (економічними, демографічними, екологічними, етнічними, соціальними, культурними) і за цими критеріями відрізняється від інших територій» [27, с. 398].

О.М. Тищенко, думку якого ми підтримуємо, вважає, що при визначенні сутності регіону необхідно враховувати три обставини: «регіон – це територіальне явище, і тому територіальна ознака має бути відображена у ньому як базова; регіон – це частина цілісної соціальної та адміністративної

системи, і тому має володіти їх основними рисами, хоча і не зводиться до них; регіон повинен володіти замкненим відтворювальним циклом та певною економічною специфікою та формами її прояву» [68, с. 13].

О.В. Токарчук розглядає сутність поняття «регіон» із соціально-економічної позиції. На думку дослідника, регіон – це «по-перше, це територія, а по-друге, економічна система в межах даної території» [70]. Інакше кажучи, регіон – це самостійна територіальна система, з притаманними тільки їй виробництвом, розподілом, обміном та споживанням матеріальних благ і послуг.

Цікавою з цього приводу є позиція В.С. Куйбіди, який робить акцент на регіоні як відносно неоднорідній території, що має набір суттєвих однорідних характеристик політичного, економічного, соціологічного, екологічного, географічного, мовного ландшафту тощо. На його думку, регіон (на локальному рівні в межах держави) можна розглядати як територіально-економічну одиницю або як територіально-адміністративну одиницю, рідко – як громаду (що поєднує всіх жителів на певній території) [31, с. 14].

Європейські інституції поняття «регіон» визначають як «прямо підпорядкований рівень після державного» та виділяють: місцевий, районний (окружний) і регіональний рівні. Асамблея європейських регіонів, яка в 1996 р. прийняла декларацію з регіоналізму, розглядає регіон як «територіальне утворення, сформоване в законодавчо встановленому порядку, є на порядок нижчим рівнем за загальнодержавний та наділений політичним самоврядуванням» [14]. Загалом концепція європейського інтегрального федералізму, розглядаючи поняття «регіон», виходить із того, що «інтегруючий політичний організм взаємодіє не з людьми, а з політично організованими територіями, тобто з локальними, регіональними об'єднаннями, самоврядними і автономними» [71, с. 203].

Саме поняття «регіон» охоплює сім складових. Перша із них – природно-географічна структура регіону. Існує географічна єдність регіону: будь-який центр, навколо нього каркас. Друга складова регіону як системи –

це економічна. У регіональній економіці регіон розглядається як просторово обмежена частина єдиного народногосподарського комплексу, тобто як структурний елемент господарського комплексу країни. Основними ланками економічного районування визначаються значні економічні райони – макрорегіони. Таке районування стосується наступної, третьої складової регіону: політико-адміністративний поділ території. Оскільки владно-силовими відносинами просякнуті всі господарські відносини і політико-адміністративна структура регіону збігається із його економічною структурою. Саме рівні адміністративного поділу забезпечують регіону необхідні умови соціально-економічного функціонування. Четверта, п'ята, шоста та сьома складові регіону – етнічна, соціальна, історико-культурна, інституційно-правова (див. Рис. 1.1) [19, с. 56].

Рис. 1.1. Складові частини терміну «регіон»

З позиції нормативно-правового регулювання поняття «регіон» також визначено неоднозначно. Так, наприклад, в Концепції державної регіональної політики, затвердженої Указом Президента України від 25 травня 2001 р. № 341/2001 регіоном є «територіальні утворення з системою органів

виконавчої влади та органів місцевого самоврядування (Автономна республіка Крим, області, міста Київ та Севастополь)» [54]. У Законі України «Про засади державної регіональної політики», поняття «регіон» визначено, на наш погляд, доволі лаконічно – «територія Автономної Республіки Крим, області, міст Києва та Севастополя» [48].

При цьому, відповідно до чинного законодавства, для цілей планування та регіонального розвитку можуть визначатись макрорегіони у складі декількох регіонів чи їх частин, які характеризуються, специфічністю, цілісністю і спільністю розвитку і визначені такими для досягнення особливих цілей розвитку територій. Регіоном також вважається група сусідніх країн, районів чи частина континенту.

Отже, регіон доцільно розглядати як цілісне територіальне утворення із певною соціально-економічною системою, всі складові частини якої перебувають у складних взаємозв'язках і взаємодії та здатні до відтворення. Кожному окремому регіону притаманні своя історія, культура, структура, функції, умови життя населення, зв'язки з зовнішнім середовищем та інші особливості, які виділяють його з-поміж інших територіальних утворень як всередині держави, так і на міждержавному рівні. Регіон має великі розміри території, складну систему управління процесами, які в ньому відбуваються, та ієрархічність владно-управлінської структури; у ньому проживає значна частка населення держави, яка зайнята у загальнодержавному та регіональному виробництві. Зважаючи на це, систему регіону потрібно розглядати та аналізувати разом з усіма елементами, які її утворюють та входять до складу цієї системи, тобто утворюють цілісний регіональний господарський комплекс в країні.

Аналізуючи поняття «регіональний розвиток», необхідно відзначити, що на даний час існує дві наукові позиції на сутнісне розуміння цього терміну. Відповідно до першої позиції «розвиток регіону – це багатоаспектний процес, що зазвичай розглядається з точки зору сукупності різних соціальних і економічних цілей. Під ним розуміється режим

функціонування регіональної системи, орієнтований на позитивну динаміку параметрів рівня і якості життя населення, забезпечену стійким, збалансованим і взаємонеруйнуючим відтворенням соціального, господарського, ресурсного й екологічного потенціалів території» [6, с. 20]. Згідно з іншою позицією «під регіональним розвитком слід розуміти будь-які, не обов'язково прогресивні, зміни економічних і соціальних компонентів, зростаючий вплив міжрегіональної і міждержавної конкуренції, а також підвищення значущості державного управління макро- і мікроекономічними процесами» [67, с. 32-33].

Таке подвійне розуміння суті регіонального розвитку вимагає більш ретельнішого його розгляду з позиції регіону як території та регіону як економічного простору [32, с. 159].

Прийнято вважати, що під розвитком території розуміється насичення території об'єктами і зв'язками між ними: чим більше на певній території таких об'єктів і чим тісніший зв'язок між ними, тим більш розвиненою є така територія [9, с. 137-138]. Щодо історичних і наукових особливостей, то термін «розвиток території» трактується по-різному. Якщо, наприклад, у республіках колишнього СРСР під розвитком території розуміється кількісні і якісні зміни просторової середовища (економічного простору), пов'язані зі змінами кількісних і якісних характеристик природних ресурсів, господарства (економічного потенціалу території, структурних перетворень, зростання обсягів виробництва), населення і господарських зв'язків. Іншими словами, розвиток і освоєння території передбачають насичення території об'єктами й зв'язками між ними: чим більше на певній території таких об'єктів і чим тісніший зв'язок між ними, тим більш розвиненою або освоєною є територія. На такій території і результати діяльності значно вищі, ніж на менш розвиненій або неосвоєній [9, с. 138]. У Польщі, наприклад, поняття регіонального та місцевого розвитку найчастіше стосується просторового масштабу розвитку або дій на вказаному масштабі території. Це питання зводиться не стільки до просторового облаштування, скільки до

«низового» характеру динаміки розвитку [5, с. 57]. Узагальнюючи, можна стверджувати, що під розвитком території необхідно розуміти певний приріст результатів функціонування економіки, які дозволяють забезпечувати розширене відтворення матеріальних (основних засобів) і трудових чинників виробництва, а також збільшення масштабів і міцності економічних зв'язків, що виникають у процесі суспільного виробництва.

У свою чергу, розвиток регіонів як економічного простору є не що інше, як розвиток елементів продуктивних сил (чинників виробництва) в просторовому середовищі, яке має відносно замкнену форму, обумовлену територіальним розподілом праці, а саме, просторовим відособленням окремих елементів суспільної праці на основі специфіки вироблюваних продуктів і своєрідності умов їх виробництва [3, с. 67].

Регіональний розвиток за своєю суттю – це економічна концепція, яка враховує взаємний вплив економічної діяльності та інтеграції ринків на територіально-географічні об'єкти. При цьому процеси регіонального розвитку обумовлюються дією загальних і спеціальних законів економіки, які відображають об'єктивні взаємозв'язки та взаємозалежності в процесі виробництва, розподілу та споживання певних благ. Закономірності регіонального розвитку віддзеркалюють причинно-наслідкові зв'язки та не однозначну залежність (скоріше ймовірнісну), а це означає, що результат дії зовнішніх збурень є передбачуваним, але точність такого передбачення може відхилитися від початкового стану [11, с. 38, 40].

Відповідно до п. 8 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про засади державної регіональної політики» регіональним розвитком є процес соціальних, економічних, екологічних, гуманітарних та інших позитивних змін у регіонах [48].

Отже, під регіональним розвитком слід розуміти процес нагромадження позитивних, незворотних, закономірних змін (описується сукупністю показників соціально-економічного стану, структури економіки тощо), які призводять до зростання рівня життя населення в довгостроковій перспективі. Сутність регіонального розвитку розкривається через низку

таких рис як: методи управління регіональною економікою, відносини в середині регіональної системи, раціональне використання регіональних переваг, взаємоузгодженість різних гілок влади в прийнятті ефективних управлінських рішень, що максимально враховують інтереси всіх сторін, інновації, людський і соціальний капітал тощо.

24 лютого Росія повномасштабно атакувала суверенітет, територіальну цілісність та політичну незалежність України. У відповідь на такі дії у той же день Президент України Володимир Зеленський, за пропозицією Ради національної безпеки і оборони України видав Указ № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» (далі – Указ № 64/2022), яким на території нашої країни було введено воєнний стан строком на 30 діб. Таким чином, з 5 години 30 хвилин 24 лютого 2022 р. в Україні введено особливий правовий режим – воєнний стан, який, на жаль, триває і досі. У сфері реалізації публічно-владних управлінських функцій це означає запровадження особливостей, передбачених чинним законодавством.

Визначення поняття «воєнний стан» міститься у двох законодавчих актах України – «Про оборону України» та «Про правовий режим воєнного стану». Наведені тлумачення даного поняття у цих правових документах не є тотожними і містять певні відмінності. Вважаємо, що ці визначення є ідентичними, проте у другому Законі термін «воєнний стан» більш деталізований (див. Додаток А) [56], [57].

Якщо розглядати більш детально сутність правового режиму воєнного стану, то варто зазначити, що:

- воєнний стан – це особливий правовий режим, що встановлюється в державі або в окремих її місцевостях. Введення такого режиму надає особливі повноваження органам виконавчої влади, військовому командуванню, органам місцевого самоврядування порівняно з повноваженнями, встановленими їм законодавством у мирний час, і створює необхідні умови для здійснення цих особливих повноважень, а також концентрації всіх необхідних ресурсів для забезпечення оборони країни;

- особливі повноваження органам публічної влади та військовому командуванню потрібні для відвернення загрози чи відсічі збройній агресії проти України;

- введення воєнного стану не означає оголошення самої війни. На сьогодні існує значна кількість трактувань поняття «війна». Класичне визначення цього терміна можна сформулювати як «складне специфічне суспільно-політичне явище зі своїми законами, пов'язане з розв'язанням суперечностей між державами, народами, національними й соціальними групами, яке ведеться всією державою та зачіпає всі сфери життя і діяльності країни» [72, с. 68]. Отже, відповідно до українського законодавства воєнний стан – це відповідь нашої країни на існуючу загрозу її суверенітету і територіальній цілісності та на збройну агресію;

- введення правового режиму воєнного стану передбачає тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень;

- сучасне міжнародне право не захищає державу-агресора, тому введення воєнного стану державою, яка стала жертвою агресора, не перешкоджатиме наданню їй військової та інших видів допомоги;

- з уведенням правового режиму воєнного стану (поряд з мобілізацією) в державі настає особливий період [28, с. 10].

Відповідно до Закону України «Про оборону України», оборона нашої країни «базується на готовності та здатності органів державної влади, усіх складових сектору безпеки і оборони України, органів місцевого самоврядування, єдиної державної системи цивільного захисту, національної економіки до переведення, при необхідності, з мирного на воєнний стан та відсічі збройній агресії, ліквідації збройного конфлікту, а також готовності населення і території держави до оборони» [56]. Зокрема, у ст. 4 та 5 цього ж Закону прописано, що «у разі збройної агресії проти України або загрози нападу на Україну Президент приймає рішення про загальну або часткову

мобілізацію, введення воєнного стану в Україні або окремих її місцевостях, застосування Збройних Сил України, інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, подає його Верховній Раді України на схвалення чи затвердження, а також вносить до неї подання про оголошення стану війни. У свою чергу, органи державної влади та органи військового управління, не чекаючи оголошення стану війни, вживають заходів для відсічі агресії. На підставі відповідного рішення Президента України Збройні Сили України разом з іншими військовими формуваннями розпочинають воєнні дії, у тому числі проведення спеціальних операцій (розвідувальних, інформаційно-психологічних тощо) у кіберпросторі». При цьому саме парламент здійснює законодавче регулювання питань сфери оборони [56]. Що ми і бачили та продовжуємо спостерігати по сьогоднішній день.

До речі, вперше рішення щодо запровадження воєнного стану у 10 областях України на 30 днів було прийнято з 26 листопада 2018 р. до 26 грудня 2018 р. у зв'язку з актом збройної агресії Російської Федерації у районі Керченської протоки проти кораблів Військово-Морських Сил Збройних Сил України, а також наявною загрозою широкомасштабного вторгнення в Україну збройних сил Російської Федерації. Наразі починаючи з 24 лютого 2022 р. воєнний стан в Україні подовжувався вже тричі.

Підсумовуючи вищевикладене можна зробити висновок, що воєнний стан є особливим правовим режим, який вводиться у разі загрози національній безпеці країни. При введенні такого стану в Україні вищі органи влади повинні діяти виключно на підставі, в межах повноважень та у спосіб, визначені Конституцією та законами України. Компетенція таких органів не може бути обмежена, а самі органи влади – спрощенні/ліквідовані. Окрім того, в умовах воєнного стану забороняється проведення виборів, всеукраїнських та місцевих референдумів, страйків, масових зібрань та акцій, а також зміна Конституції України.

1.2. Нормативно-правове забезпечення регіонального розвитку

Упродовж багатьох років існування України як незалежної держави законодавство у сфері регіонального розвитку, так і не було остаточно сформовано, тому досі перебуває на стадії становлення.

Основа законодавчого управління регіональним розвитком безпосередньо закладена в Конституції України, де зазначено, що «територіальний устрій України ґрунтується на засадах єдності та цілісності державної території, поєднання централізації і децентралізації у здійсненні державної влади, збалансованості соціально-економічного розвитку регіонів, з урахуванням їх історичних, економічних, екологічних, географічних і демографічних особливостей, етнічних і культурних традицій» [30].

Через рік після прийняття Основного Закону країни парламентом була ратифікована Європейська хартія місцевого самоврядування, яка визначає основні принципи та механізми дії самоврядних органів влади [20]. Саме цей документ став потужним правовим підґрунтям для подальшого регіонального розвитку України. Окрім цього міжнародного документу, державна регіональна політика України спирається на: Європейську конвенцію про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями та додаткові протоколи до неї; Керівні принципи сталого просторового розвитку Європейського континенту; спільне рішення Європейського Парламенту та Європейської Ради «Про Європейські групування з метою територіальної кооперації» та інші документи Ради Європи та Європейської Комісії.

На основі Конституції України та міжнародних документів було прийнято ряд нормативних актів для врегулювання різних питань пов'язаних із регіональним розвитком. Серед таких актів за датою їх прийняття можна виділити:

- Закон України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України» від 23 березня 2000 р. № 1602-III, який «визначає правові, економічні та організаційні засади формування цілісної системи прогнозних і програмних документів економічного і соціального розвитку України, окремих галузей економіки та окремих адміністративно-територіальних одиниць як складової частини загальної системи державного регулювання економічного і соціального розвитку держави» [43];

- Указ Президента України «Про Концепцію державної регіональної політики» від 25 травня 2001 р. № 341/2001, відповідно до якої «державна регіональна політика ґрунтується на принципі забезпечення здатності територіальних громад в межах, визначених законодавством, самостійно і відповідально вирішувати питання соціально-економічного розвитку, створення ефективних механізмів забезпечення їх активної участі у формуванні та проведенні державної регіональної політики». Також цей Указ містить положення про те, що одним із шляхів оптимізації територіальної організації державної влади та місцевого самоврядування є «укрупнення сільських територіальних громад з метою забезпечення організаційно-правової, кадрової і фінансово-економічної спроможності відповідних органів місцевого самоврядування у виконанні покладених на них законодавством повноважень» [54];

- Закон України «Про генеральну схему планування території України» від 7 лютого 2002 р. № 3059-III, що визначає деякі особливості використання територій окремих регіонів та міст, які мають враховуватись при розробці державної стратегії регіонального розвитку, регіональних стратегій, галузевих програм [42];

- Закон України «Про державні цільові програми» від 18 березня 2004 р. № 1621-IV, який «визначає засади розроблення, затвердження та виконання державних цільових програм». Такими програмами є «комплекс взаємопов'язаних завдань і заходів, які спрямовані на розв'язання

найважливіших проблем розвитку держави, окремих галузей економіки або адміністративно-територіальних одиниць, що здійснюються за кошти Державного бюджету» [45];

- Закон України «Про транскордонне співробітництво» від 24 червня 2004 р. № 1861-IV, який «визначає правові, економічні та організаційні засади транскордонного співробітництва – спільні дії, спрямовані на встановлення і поглиблення економічних, соціальних, наукових, технологічних, екологічних, культурних і інших відносин між суб'єктами і учасниками таких відносин в Україні і відповідними суб'єктами і учасниками таких відносин із сусідніх держав у межах компетенції, визначеної їх національним законодавством» [58];

- Закон України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» від 1 липня 2010 р. № 2411-VI, який найбільш загально визначає головні напрями стимулювання розвитку регіонів, наприклад: розширення повноважень місцевих рад шляхом децентралізації функцій органів державної влади; реформування міжбюджетних відносин на користь місцевого самоврядування, створення умов для розвитку економічної самостійності регіонів; удосконалення системи адміністративно-територіального устрою на принципах економічної самодостатності та доступності адміністративних (управлінських) і соціальних послуг споживачам цих послуг; розроблення та впровадження проектів міжрегіональних економічних зв'язків і транскордонного співробітництва, спрямованих на підвищення конкурентоспроможності регіонів як основи їх динамічного розвитку тощо [47];

- Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року» від 6 серпня 2014 р. № 385, яка «визначає цілі державної регіональної політики та основні завдання центральних та місцевих органів виконавчої влади і органів місцевого самоврядування, спрямовані на досягнення зазначених цілей, а також передбачає узгодженість державної регіональної політики з

іншими державними політиками, які спрямовані на територіальний розвиток». Стратегія спрямована на визначення завдань та інструментів для розв'язання соціальних проблем, підвищення рівня економічного потенціалу територій, продуктивності їх економіки, прибутковості бізнесу та доходів населення і, як наслідок, створення умов для загального підвищення соціальних стандартів, якості життя та розвитку бізнес-середовища [50]. Однак, при розробці даної стратегії не були значною мірою враховані інтереси громадськості, відповідно дана стратегія не охоплює все коло наявних проблем в регіонах країни і спрямована на вирішення лише окремої їх частини. В окремих положеннях цього документу прослідковується не узгодженість пріоритетів розвитку регіонів з пріоритетами державної регіональної політики. Вважаємо, що в цілому, Стратегія регіонального розвитку має статичний характер і не спроможна реагувати на соціально-економічні й політичні зміни, що постійно відбуваються в Україні.

Для реалізації зазначеної стратегії у 2015 р. уряд затвердив дві Постанови – «Про затвердження Порядку розроблення Державної стратегії регіонального розвитку України і плану заходів з її реалізації, а також проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації зазначених Стратегії і плану заходів» та «Деякі питання реалізації у 2015–2017 роках Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року», в яких передбачено розробку низки проектів законів, програм, проектів, підготовку методичного забезпечення формування системи планування регіонального розвитку, проведення моніторингу соціально-економічного розвитку регіонів [18]. Окрім того, Кабінетом Міністрів було схвалено постанови щодо окремих питань функціонування Державного фонду регіонального розвитку та використання його коштів. У свою чергу, Міністерство розвитку громад і територій України прийняло Наказ «Питання підготовки, оцінки та відбору інвестиційних програм і проектів регіонального розвитку, що можуть реалізовуватися за рахунок коштів державного фонду регіонального

розвитку». Ці правові акти упорядкували процес фінансування розвитку регіонів з державного бюджету;

- Закон України «Про засади державної регіональної політики» від 5 лютого 2015 р. № 156-VIII, який «визначає основні правові, економічні, соціальні, екологічні, гуманітарні та організаційні засади державної регіональної політики як складової частини внутрішньої політики України, встановлює особливості відновлення регіонів та територій, що постраждали внаслідок збройної агресії проти України» [48];

- Закон України «Про добровільне об'єднання громад» від 5 лютого 2015 р. № 157-VIII, який регулює відносини, що виникають у процесі добровільного об'єднання територіальних громад сіл, селищ, міст та встановлює порядок такого об'єднання [46]. Необхідність прийняття цього Закону була зумовлена суперечливістю положень ст. 6 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», відсутністю процедури об'єднання територіальних громад сіл, селищ, міст та іншими об'єктивними причинами. Відповідно, реалізація положень цього законодавчого акту разом з іншими правовими актами надає можливість сформувати спроможні громади, які володіють територією, у достатньому обсязі матеріально-фінансовими ресурсами та об'єктами соціально-виробничої інфраструктури, потрібними для якісного й ефективного управління, вирішення питань місцевого значення та задоволення потреб мешканців громад. Разом із тим, хотілося б вказати на недоліки як самого тексту Закону, так і на поспішність його прийняття. Перш за все, це аспект добровільності в процесі об'єднання територіальних громад, який на сьогодні не відповідає своїй сутності, так як існує своєрідний тиск з боку держави (у разі відсутності об'єднання, такі громади не отримують фінансування) та окремих груп населення (підміна понять, перекручування інформації, залякування громадськості тощо), недосконалість та непродуманість перспективних планів формування громад тощо. У випадку нерозв'язання існуючих проблем, процес формування самодостатніх громад у кінцевому підсумку може зазнати невдачі [21, с. 53];

- Указ Президента України «Про невідкладні заходи щодо забезпечення економічного зростання, стимулювання розвитку регіонів та запобігання корупції» від 20 вересня 2019 р. № 713/2019, в якому чітко окреслені завдання і строки їх виконання уряду та парламенту, що направленні на прискорення економічного розвитку, подальшої децентралізації влади в країні, а також запобігання корупції [55];

- Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки» від 5 серпня 2020 р. № 695. Ця стратегія є системним, комплексним, планувальним документом середньострокового періоду планування, в якому закріплено стратегічну мету державної регіональної політики до 2027 року – «розвиток та єдність, орієнтовані на людину – гідне життя в згуртованій, децентралізованій, конкурентоспроможній і демократичній Україні, забезпечення ефективного використання внутрішнього потенціалу територій та їх спеціалізації для досягнення сталого розвитку країни, що створює умови для підвищення рівня добробуту та доходів громадян під час досягнення згуртованості в соціальному, гуманітарному, економічному, екологічному та просторовому вимірах». Дана стратегія доволі схожа за змістом із попередньою стратегією, зокрема, це питання, що стосуються єдності українського простору та конкурентоспроможності регіонів країни. Разом із тим, є суттєві відмінності. Так, Стратегія регіонального розвитку на 2021–2027 роки містить нові підходи до використання потенціалу регіонів відповідно до їх цілей і проблемних зон. Вперше окреслено різні типи функціональних територій та змінена звична прив'язка до меж певних адміністративно-територіальних одиниць – області, райони, села, селища чи міста. Окрім того, в Стратегії визначено три стратегічні цілі, які доповнюють одна одну (див. Рис. 1.2). Досягнення цих цілей є основою для швидкого та стійкого зростання рівня якості життя людини незалежно від того, де вона народилася і де наразі мешкає чи буде мешкати у майбутньому [49].

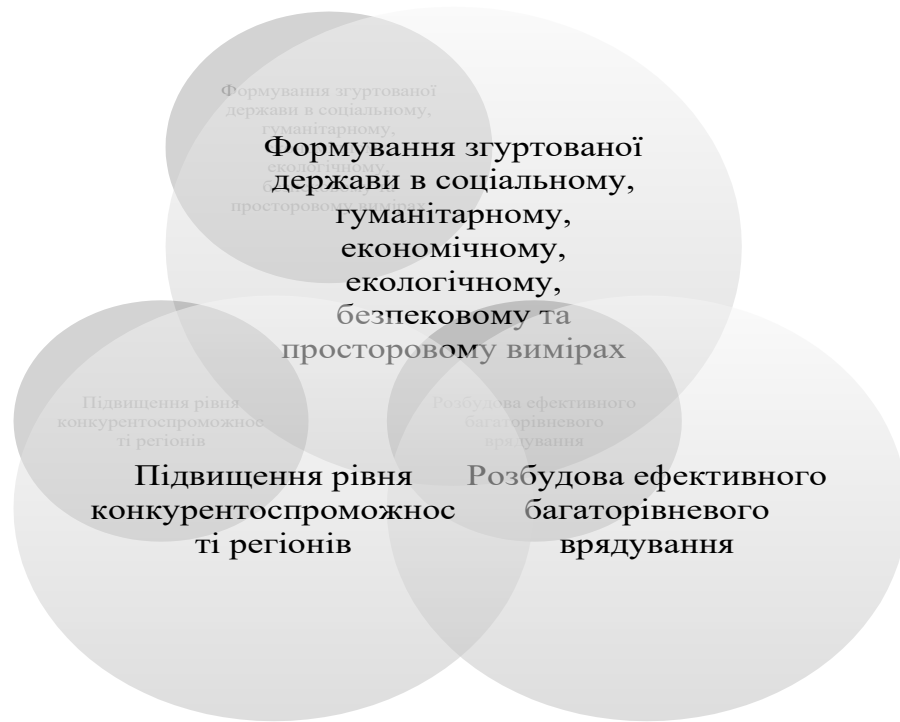

Рис. 1.2. Стратегічні цілі Стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки

- Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо засад державної регіональної політики та політики відновлення регіонів і територій» від 9 липня 2022 р. № 2389-IX, який «визначає основні правові, економічні, соціальні, екологічні, гуманітарні та організаційні засади державної регіональної політики як складової частини внутрішньої політики України». Безпосередньо у цьому Законі робиться акцент на плануванні відновлення регіонів та територій, що постраждали внаслідок російської збройної агресії. Інакше кажучи крім загального Плану відновлення, громади зобов'язані розробити і затвердити власні місцеві плани. У свою чергу, обласні державні адміністрації на основі цих планів мають готувати проекти регіональних планів, які потім подавати на затвердження уряду, із подальшим їх включенням у загальний План відновлення та розвитку регіонів [39] Таким чином із прийняттям цього надважливого законодавчого акту щодо регулювання питань регіонального розвитку України в умовах війни було схвалено ряд суттєвих новацій (див. Рис. 1.3).

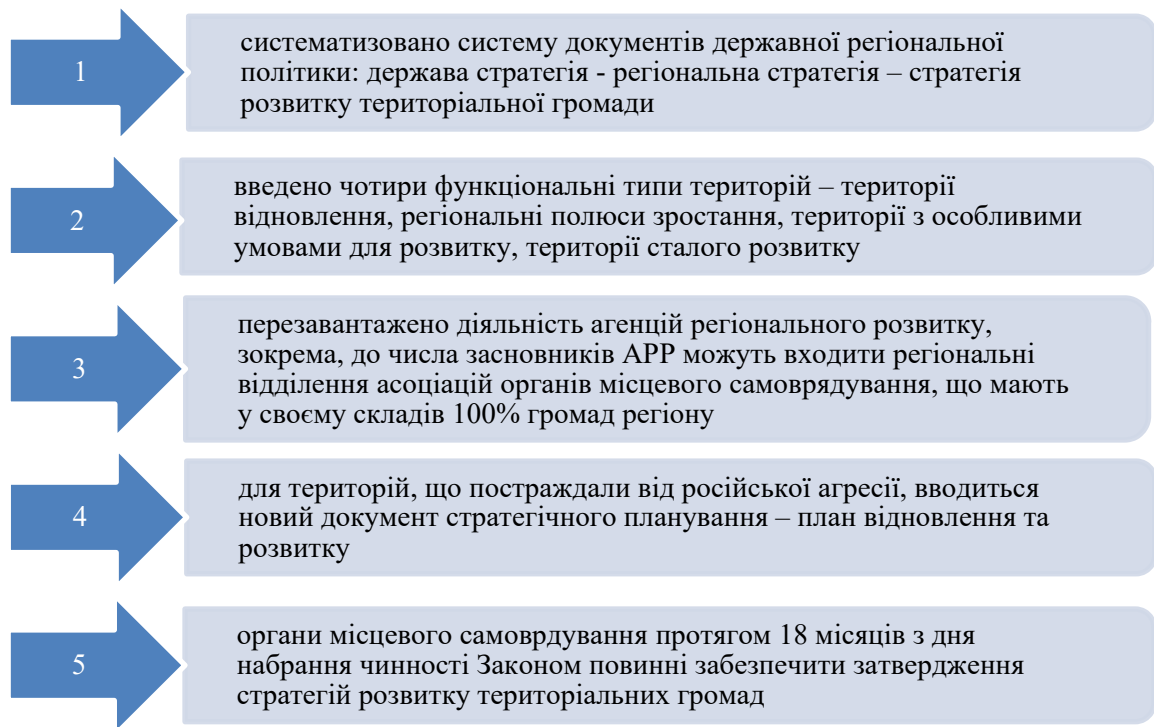

Рис. 1.3. Ключові положення Закону України від 9 липня 2022 р. № 2389-IX

Окремо хотілося б зазначити, що до нормативно-правової бази у сфері регіонального розвитку також відносяться такі законодавчі акти загального характеру як: «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 р. № 280/97-ВР; «Про місцеві державні адміністрації» від 9 квітня 1999 р. № 586-XIV; «Про центральні органи виконавчої влади» від 17 березня 2011 р. № 3166-VI. Окрім того, є ще група законів, яка прямо орієнтована на чітко визначені в законі території, у межах яких існують певні особливості правового регулювання різних сфер економічної діяльності, правового статусу земель тощо. До цієї групи законів можна віднести: «Про статус гірських населених пунктів в Україні» від 15 лютого 1995 р. № 56/95-ВР; «Про оголошення природних територій міста Миргорода Полтавської області курортом державного значення» від 6 вересня 2011 р. № 3699-VI; «Про оголошення природних територій міста Хмільника Вінницької області курортом державного значення» від 12 травня 2011 р. № 3318-VI та ін. З цього переліку варто виділити Закон України «Про статус гірських населених пунктів в Україні», оскільки можливості для розвитку гірських територій є

значно гіршими, ніж в інших регіонах, до того ж екосистеми гір є дуже вразливими до зовнішнього втручання. На жаль, даний закон фактично спрямований не на розвиток цих територій, а надання певних компенсаційних виплат людям, що там мешкають [23, с. 29].

В Україні з метою прискорення економічного розвитку окремих територій, неодноразово ухвалювались закони, які встановлювали особливості правового регулювання інвестиційної діяльності на окремих територіях. Таких законів було досить багато, але великого успіху, за винятком окремих міст, досягнуто так і не було [26, с. 71]. Існує ще ціла низка законодавчих актів, які регулюють окремі інструменти, що можуть бути використані для стимулювання регіонального розвитку, через розвиток регіональної економіки на основі партнерств, концесій, наукових, технологічних, індустріальних парків. Це такі Закони як: «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» від 16 липня 1999 р. № 991-XIV; «Про концесії» від 16 липня 1999 р. № 997-XIV; «Про концесії на будівництво та експлуатацію автомобільних доріг» від 14 грудня 1999 р. № 1286-XIV; «Про наукові парки» від 25 червня 2009 р. № 1563-VI; «Про індустріальні парки» від 21 червня 2012 р. № 5018-VI; «Про державно-приватне партнерство» від 1 липня 2010 р. № 2404-VI та ін.

Таким чином, проаналізувавши нормативне забезпечення регіонального розвитку можна виділити п'ять етапів правового регулювання цієї сфери в Україні:

I етап (1991-1999 рр.) – фактична відсутність системної державної політики регіонального розвитку, яка на той час носила епізодичний і фрагментарний характер;

II етап (2000-2004 рр.) – відсутність сформованого системного базового нормативно-правового забезпечення формування державної регіональної політики і, відповідно, певна застиглість регіонального розвитку в Україні;

III етап (2005-2013 рр.) – еволюція державної регіональної політики, яка характеризувалася формуванням нових підходів до регіонального

розвитку в Україні та пошуку і виділенню значних фінансово-бюджетних коштів й інвестиційно-інфраструктурних ресурсів на покращення соціально-економічного стану регіонів країни;

IV етап (2014–2019 рр.) – офіційне визначення засад державної регіональної політики, визначення порядку використання коштів державного фонду регіонального розвитку, залучення інноваційних технологій в публічному управлінні з метою ефективної розбудови регіонів, формування і подальша реалізація державної стратегії регіонального розвитку в Україні;

V етап (2020 р. і до сьогодні) – схвалення нової стратегії регіонального розвитку в Україні, формування правової основи для налаштування нормального функціонування громад і регіонів в умовах воєнного стану, розробка плану заходів щодо швидкого відновлення регіонів у після воєнний період.

Отже, нормативно-правове забезпечення вітчизняного регіонального розвитку представлене значною кількістю нормативних актів, які характеризуються фрагментарністю державної регіональної політики. У більшості випадків нормативні акти приймалися для впровадження і розвитку окремих індивідуальних проектів у різних регіонах, без зв'язку з іншими документами нормативно-правового характеру, часто суперечачи один одному або вже діючому законодавству. У зв'язку із повномасштабною військовою агресією з боку Росії парламентом було прийнято стратегічно важливий документ, що визначає механізми й інструменти регіонального розвитку з врахуванням нових викликів стосовно відновлення громад і територій, які постраждали через війну.

Висновки до Розділу 1

Регіональний розвиток – це процес нагромадження позитивних, незворотних, закономірних змін, які призводять до зростання рівня життя населення в довгостроковій перспективі. Водночас це економічна концепція, яка направлена на активізацію економічної діяльності, покращення рівня й умов життя в регіонах, а також формування сталого розвитку територій.

Воєнний стан є особливим правовим режим, який вводиться у разі загрози національній безпеці країни. При введенні такого стану вищі органи влади повинні діяти виключно на підставі, в межах повноважень та у спосіб, визначені Конституцією та законами України. При цьому компетенція таких органів не може бути обмежена, а самі органи влади – спрощенні/ліквідовані.

Нормативно-правове забезпечення регіонального розвитку ґрунтується на Конституції України, численних законах України, указів Президента України, Постанов і Розпоряджень уряду, інших підзаконних нормативних актах, а також міжнародних документів. У зв'язку із військовою російською агресією було прийнято ряд стратегічно важливих документів, що врегульовують питання відновлення громад і територій, які постраждали через війну. Загалом нормативне регулювання вітчизняного регіонального розвитку умовно можна поділити на п'ять етапів.

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

2.1. Вплив війни на ситуацію в регіонах України

Після Революції Гідності Україна стала на шлях реформ та модернізації, як у політичному так і соціально-економічному сенсі. За короткий період було проведено реформу місцевого самоврядування і територіальної організації влади, фінансову та медичну децентралізацію, змінено адміністративно-територіальний поділ країни в межах районів. Україна, враховуючи кращі європейські практики, почала формувати і реалізовувати нову державну регіональну політику, спрямовану на згуртованість регіонів і всього українського населення, вирівнювання асиметрії розвитку між різними територіями країни. Водночас регіони отримали доступ до державних ресурсів на прогнозованій основі, що відкриває можливості для середньострокового планування та посилює їх конкурентоспроможність. За останні роки в Україні швидкими темпами модернізується та відновлюється наявна соціально-виробнича інфраструктура, а також зводиться нова.

Інакше кажучи, кожен із кроків, що були зроблені у період з 2014 р. до 2021 р. щодо здійснення децентралізації влади та вироблення нової державної регіональної політики, в умовах обмеженості фінансових ресурсів, сприяв збалансованому розвитку громад, створював нові зв'язки на регіональному та міжрегіональному рівнях. Так було б і наділі, якби не повномасштабна військова агресія з боку Росії, яка призвела до страшних руйнувань українських міст та сіл, знищення критичної інфраструктури у багатьох громадах та регіонах, мільйонів вимушених переселенців, суттєвих зсувів у демографічній ситуації в різних регіонах.

Війна на території України суттєво вплинула на всі складові не лише регіональної політики, а і в цілому внутрішньої та зовнішньої політики держави. До тих проблем і викликів, які стояли перед Україною до початку війни, додалися нові, котрі з різних причин навіть не враховувались при загальнодержавному та регіональному плануванні як мало ймовірні. Відтепер ці проблеми стали домінуючими і такими, що впливатимуть на подальший розвиток регіонів і всієї країни ще довгий час. Розглянемо їх більш детально.

По-перше, це окупація значної частини України, ведення активних бойових дій на території шістьох областей, а також повсюдно заміновані вже звільнені від загарбників українські землі (див. Рис. 2.1) [69].

Рис. 2.1. Мапа ведення військових дій та окупованих територій України

(станом на 9 серпня 2022 р.)

Як видно із наведеного рисунка окупована та територія України, на якій зосереджена найбільша частина важкої промисловості, повністю втрачені порти на Азовському морі, заблоковані порти на Чорному морі в Херсонській та частково в Миколаївській області, зайняті землі, що відведенні для сільського господарства. Таким чином, східні та південні регіони країни зазнали суттєвих фінансово-економічних втрат, внаслідок призупинення ведення підприємницької, сільськогосподарської та виробничо-промислової, а також логістичної діяльності (це без врахування обсягу тих руйнувань, що були завдані військовими діями Росії).

По-друге, вимушена міграція населення. Значна частина людей переїхали з північно-східних та південних регіонів, де тривали чи тривають бойові дії, так і в тих, де не було бойових дій, у західну і центральну частини країни. Станом на середину травня 2022 р. офіційно зареєстровано майже 2,5 млн людей як внутрішньо переміщених осіб. Проте, таких людей, які були вимушені покинути свої домівки набагато більше, оскільки не всі реєструються, проживаючи у своїх родичах чи друзів. Найбільше людей виїхало з Харківської, Київської (майже 2 млн осіб), а також Донецької (більше 390 тис. осіб) області, понад 100 тис. осіб виїхало з Запорізької, Херсонської, Миколаївської, Луганської, Чернігівської областей. Також значна частина людей (в основному це жінки та діти) виїхали за кордон. Найбільшу кількість біженців прийняли такі європейські країни як Польща (понад 1 млн осіб), Чехія (350 тис. осіб), Німеччина (приблизно 300 тис. осіб), а найменшу – Великобританія, Фінляндія, Швеція (див. Рис. 2.2). Лише за перші три місяці війни понад 11 мільйонів українців були змушені покинути місця свого постійного проживання [69].

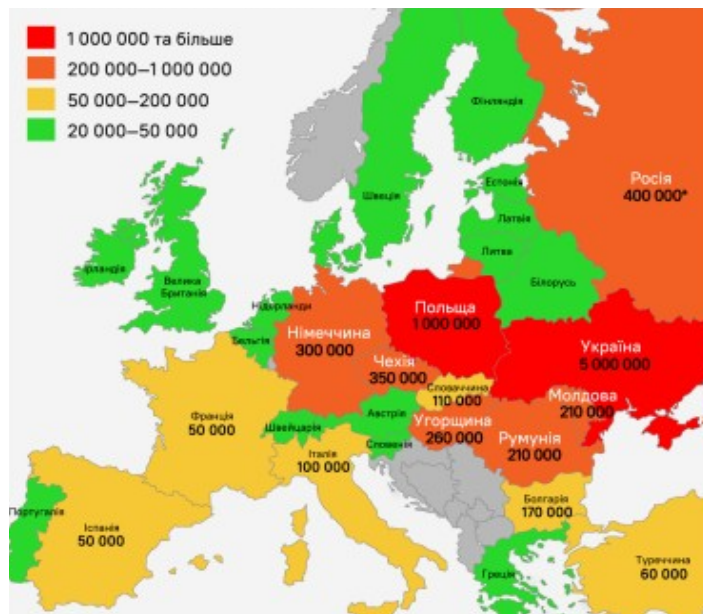

Рис. 2.2. Кількість українських біженців станом на 27 квітня 2022 р.

Такий відтік населення може негативно відобразитись на демографічному стані у довготривалій перспективі, відповідно вплинути на економіку країни, темпи й об'єми наповнення Державного та місцевих бюджетів, а також спричинити значне навантаження на вітчизняну систему державного соціального страхування. Тому перед керівництвом країни стоїть одне із першочергових завдань – повернення людей у їх домівки. При цьому як свідчить іноземний досвід, чим довше відсутні умови для повернення, тим менше людей повернеться на своє попереднє місце проживання, якщо такі умови настануть. Тому з високою ймовірністю можна припустити, що значна частина тих, хто виїхав за межі України не повернеться, а ті, хто зареєструвався як внутрішньо переміщені особи й облаштувалися на новому місці, можуть просто не повернутись туди, де мешкали до війни. Це суттєво вплине на систему розселення та розміщення продуктивних сил в регіонах.

По-третє, масштабне руйнування інфраструктури. За майже десять місяців війни Росія зруйнувала тисячі об'єктів інфраструктури – починаючи від об'єктів промисловості і сільського господарства, закінчуючи соціальними об'єктами. Завдано різного ступеня пошкоджень критично важливим для розвитку регіонів об'єктам інфраструктури. Це: аеропорти, мостові переходи, житло, навчальні заклади та заклади охорони здоров'я, а

також об'єкти енергетики. На превеликий жаль, руйнування об'єктів інфраструктури буде продовжуватися і далі, адже кожного дня систематично завдаються ракетні чи артилерійські удари по різній території країни. Враховуючи це, наразі важко оцінити ступінь пошкоджень та точно підрахувати збитки. Лише, у березні було пошкоджено або повністю зруйновано щонайменше 200 освітніх закладів, 30 закладів охорони здоров'я, 8 церков, 1,6 тис. житлових будинків, 19 адміністративних будівель, 23 заводи та їх склади, 12 аеропортів, 5 тепло- та гідроелектростанцій. Крім того, зруйновано або виведено з ладу понад 15 тис км автомобільних доріг, 5 тис. км залізничних шляхів та 350 мостів. Станом на 17 березня цього року сума збитків нанесених Україні становила 1,8 трлн грн або 62,6 млрд доларів [24]. На початку травня ця цифра виросла до 62,6 млрд доларів. Найбільше постраждали житлові будинки (33,7 млн кв. метрів), заклади середньої та вищої освіти (940), дитячі садочки (543) (див. Додаток Б) [69].

По-четверте, втрата транзитного потенціалу. Адже до війни Україна була потужною транзитною державою (своєрідний міст між Європою та Азією), через територію якої проходили численні міжнародні транспортні коридори. На сьогоднішній день ці коридори є перекритими і у найближчій перспективі такими залишаться, що суттєво скоротить економічні можливості для розвитку більшості українських територій, прилеглих до російсько-білоруських кордонів. У свою чергу, втрата транзитного потенціалу спонукає до зміни пріоритетів планування та відновлення/будівництва доріг, відкриття нових транспортних коридорів та налагодження міжнародних транзитно-торгових відносин.

По-п'яте, деіндустріалізація промислових міст та регіонів, інакше кажучи, зміна промислових зон в країні. За весь час війни найбільших руйнувань зазнали і продовжують зазнавати саме промислові міста і регіони – південь та схід України. Безпосередньо було знищено два металургійних комбінату ім. Ілліча та «Азовсталь» в Маріуполі, зруйновано або сильно пошкоджено Лисичанський та Кременчуцький нафтопереробні заводи, різні

підприємства Харкова, Києва, Чернігова, Миколаєва, Сум, Охтирки і багатьох інших міст. Керівництво підприємств, які ще вціліли, вивозять обладнання та працівників подалі від фронту і лінії зіткнення, в центральні та західні регіони країни. Таким чином відбувається деіндустріалізація (переорієнтація) міст і регіонів, які визначали промисловий потенціал України. У довгостроковій перспективі це суттєво вплине на розміщення продуктивних сил по території держави, і, відповідно, обсяги і темпи економічного зростання регіонів, а також визначить можливості повернення/не повернення людей у ці промислові міста [69].

Враховуючи ті проблеми, перед якими постала Україна, чинна влада робить максимально все можливе, щоб мінімізувати їх негативний вплив і якомога скоріше усунути. Зокрема, пропонується виокремити нові макрорегіони держави, зважаючи на потенційну військову загрозу з боку Росії та Білорусі. Це такі регіони як: східний (фронтір) – території/регіони вздовж кордону з Росією та Білоруссю, де рівень загрози прямого військового вторгнення є найбільшим і де має розміщуватись досить значна кількість військових об'єктів для стримування ворога; центральний (опора) – території/регіони, що межують з територіями фронтіру, з помірним рівнем загрози військового вторгнення; західний (тил) – регіони в західній частині країни, які знаходяться найближче до країн Європейського Союзу, де є мінімальна загроза прямого військового вторгнення з боку Росії та Білорусі.

Окрім того, відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо засад державної регіональної політики та політики відновлення регіонів і територій», залежно від наслідків руйнувань і за визначеними урядом показниками, громади та території відноситимуться до одного з 4 функціональних типів (див. Рис. 2.3). Такий поділ допоможе визначати найбільш оптимальну структуру економіки для відповідної території, сформувавши план розміщення виробничих потужностей, налагодити відповідним чином транспортні коридори і логістику, а також окреслити обсяги майбутнього фінансування. Паралельно

запроваджується обов'язкова триврівнева система планування розвитку територій: загальнодержавна стратегія, регіональна стратегія та стратегії громад, що мають узгоджуватися між собою, бути логічним продовженням одна одної та відповідати єдиному курсу розвитку всієї держави та її інтеграції у європейський простір. При цьому громади, які зазнали найбільше руйнувань і відносяться до «територій відновлення» до 2027 р. не зобов'язані розробляти власні стратегії розвитку [39]. Вважаємо, що такі законодавчі нововведення ґрунтуються на комплексному поєднанні таких діаметрально протилежних принципів як принципі єдності та принципі диференціації. Застосування такого підходу є оптимальним і повністю обґрунтованим враховуючі сучасний військовий та соціально-економічний стан країни.

Рис. 2.3. Класифікація територій України за функціональним типом

Узагальнюючи вищевикладене можна одностайно сказати, що війна для України це не тільки поточні втрати людей та економіки, це довготривалі негативні наслідки стосовно майбутнього розвитку окремих регіонів і всієї держави. Враховуючи це, чинна влада робить максимально все можливе, щоб мінімізувати негативний вплив війни.

2.2. Функціонування консультативно-дорадчих органів влади у сфері регіонального розвитку як важливих суб'єктів публічного управління у контексті відновлення країни

Сьогодні становлення нового регіоналізму в Україні супроводжується процесом децентралізації, що передбачає передачу певних функцій, повноважень та відповідальності перед суспільством від центральних органів до виконавчих і місцевих органів влади, а також складною ситуацією в країні, що спричинена масштабною військовою агресією Росії. Це, у свою чергу, вимагає удосконалення інституційного забезпечення та створення системи дієвих інституцій, спроможних забезпечити взаємодію, координацію та зусилля таких інституцій, спрямованих на усунення наслідків війни та подальший розвиток регіонів.

Наразі функціонують такі консультативно-дорадчі органи державної влади у сфері регіонального розвитку як: Ради з питань регіонального розвитку та місцевого самоврядування, Міжвідомча координаційна комісія з питань регіонального розвитку, Конгрес місцевих та регіональних влад при Президенті України. Розглянемо окремо їх більш детально.

Рада з питань регіонального розвитку та місцевого самоврядування, яку було утворено ще у 2009 р., є постійно діючим консультативно-дорадчим органом Кабінету Міністрів України, метою якої є поглиблення взаємодії органів виконавчої влади та місцевого самоврядування на основі поєднання загальнодержавних та місцевих інтересів із забезпечення збалансованого розвитку регіонів. Ця Рада у своїй діяльності керується Конституцією та законами України, а також указами Президента України, постановами парламенту та актами уряду [60].

Відповідно до Положення про Раду з питань регіонального розвитку та місцевого самоврядування, до основних завдань цієї Ради належить: аналіз державної регіональної політики та формулювання дієвих способів її удосконалення; напрацювання спільних планів дій з іншими органами публічної влади з метою забезпечення збалансованого і сталого розвитку регіонів країни; підготовка пропозицій стосовно різних питань регіонального розвитку (наприклад, фінансове, матеріально-технічне, кадрове забезпечення діяльності органів місцевого самоврядування, координація діяльності центральних і місцевих органів влади, взаємодія публічно-владних інституцій з громадськими об'єднаннями тощо). Окрім того, ця Рада, відповідно до покладених на неї завдань, розробляє з урахуванням специфіки регіонів механізм реалізації соціально-економічної і гуманітарної політики держави, виконання державних програм з цих питань, а також здійснює й інші повноваження (див. Рис. 2.4) [60].

проводить аналіз щодо:	розглядає проекти щодо:	готує пропозиції щодо:
соціально-економічного становища регіонів та їх розвитку; взаємодії органів публічної влади щодо вирішення питань соціально-економічного розвитку регіонів, реалізації регіональної кадрової політики; нормативно-правових актів з питань регіонального розвитку, місцевого самоврядування, адміністративно-територіального устрою країни; досвіду іноземних держав у реформуванні інституту місцевого самоврядування та адміністративно-територіального устрою;	нормативно-правових актів з питань адміністративно-територіального устрою, регіонального розвитку, бюджетного, податкового законодавства; організації діяльності місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, реалізації яких стосується інтересів регіонів;	підвищення ефективності взаємодії органів виконавчої влади з органами місцевого самоврядування; здійснення реформи адміністративно-територіального устрою та органів місцевого самоврядування, удосконалення системи органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування; забезпечення прозорості в діяльності органів влади, залучення громадськості до обговорення рішень, які ними приймаються, проведення оцінки ефективності діяльності зазначених органів; проведення в регіонах експериментів стосовно реформ місцевого самоврядування та адміністративно-територіального устрою тощо;

Рис. 2.4. Додаткові повноваження Ради з питань регіонального розвитку та місцевого самоврядування

Рада з питань регіонального розвитку та місцевого самоврядування утворюється у складі голови, заступника голови, секретаря та членів Ради. Головою Ради є Віце-прем'єр-міністр України, до повноважень якого належать питання розвитку регіонів. Він затверджує персональний склад Ради та в разі потреби вносить до нього зміни. До речі, заступником голови Ради є Міністр Кабінету Міністрів. До складу Ради також входять: керівники міністерств та інших центральних органів виконавчої влади; голови обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій; за згодою народні депутати України, Голова Верховної Ради Автономної Республіки Крим, голови місцевих рад (голови міських рад з чисельністю населення понад 1 млн людей, а голови сільських і селищних рад відповідно

до квот), керівники зареєстрованих в установленому порядку асоціацій органів місцевого самоврядування та науковці [60].

Організаційною формою роботи Ради з питань регіонального розвитку та місцевого самоврядування є засідання, які проводяться згідно з планом її роботи або за рішенням голови чи заступника Ради, але не рідше ніж один раз на півроку.

Засідання Ради є правоможним, якщо на ньому присутні більш як половина її членів. Порядок денний чергового засідання Ради формується секретарем Ради за пропозиціями членів Ради та затверджується головою Ради. При цьому підготовка аналітичних та довідкових матеріалів з питань, розгляд яких передбачається на засіданні Ради, здійснюється членами Ради за участю заінтересованих органів виконавчої влади [8, с. 123].

На засіданнях Рада формує пропозиції і рекомендації з питань, що належать до її компетенції. Пропозиції і рекомендації вважаються схваленими, якщо за них проголосувало більше половини присутніх на засіданні членів Ради. Цікаво, що у разі рівного розподілу голосів вирішальним є голос головуючого на засіданні. Висунуті на засіданнях Ради пропозиції і рекомендації оформляються відповідним протоколом, який підписує головуючий [60].

Міжвідомча координаційна комісія з питань регіонального розвитку, яка була створена у 2015 р., є тимчасовим консультативно-дорадчим органом Кабінету Міністрів України, створеним з метою забезпечення здійснення його повноважень щодо розвитку регіонів. Мета створення і подальшої діяльності цієї Комісії обумовлює коло її завдань (див. Рис. 2.5) [59].

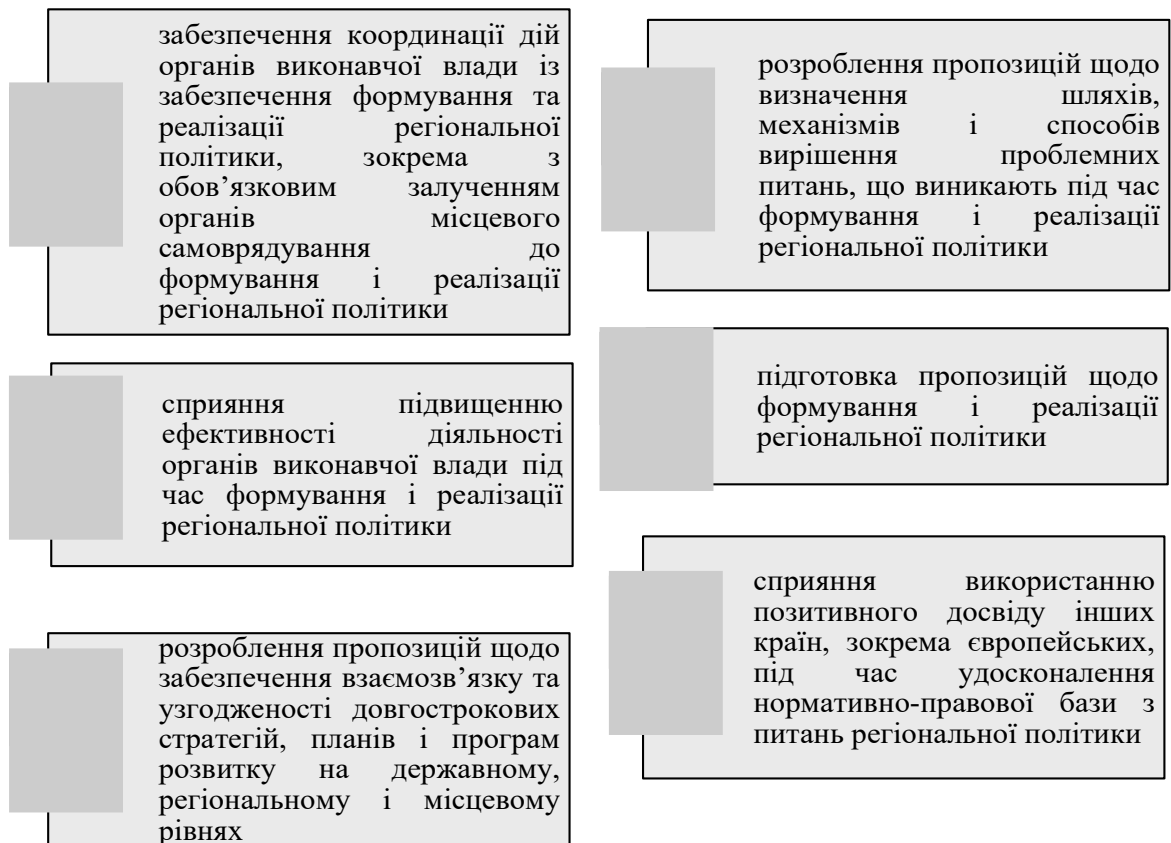

Рис. 2.5. Основні завдання Міжвідомчої координаційної комісії з питань регіонального розвитку

Відповідно до покладених на цю Комісію завдань вона:

- 1) «проводить аналіз стану виконання Державної стратегії регіонального розвитку України та планів заходів з її реалізації, регіональних стратегій розвитку та планів заходів з їх реалізації, програм і проектів регіонального розвитку;
- 2) вивчає результати діяльності органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ й організацій з питань формування і реалізації державної регіональної політики;
- 3) проводить аналіз стану справ та причин виникнення проблем у процесі реалізації державної регіональної політики;
- 4) бере участь у розробленні проектів нормативно-правових актів з питань, що належать до її компетенції;
- 5) сприяє створенню ефективних механізмів представництва інтересів регіонів на державному рівні, а інтересів громад на регіональному рівні;

6) вивчає питання поєднання інструментів планування і фінансування у сфері регіональної політики, пошуку шляхів залучення фінансових ресурсів і їх концентрації для реалізації пріоритетних інвестиційних проектів у регіонах;

7) готує пропозиції щодо участі у співпраці з міжнародними фінансовими організаціями, програмами і фондами у сфері регіональної політики, використання відповідних ресурсів міжнародно-технічної допомоги;

8) сприяє формуванню конкурентоспроможності регіонів, стимулюванню міжрегіональної інтеграції, подоланню міжрегіонального відчуження та участі регіонів у програмах і проектах розвитку транскордонного співробітництва;

9) проводить моніторинг запровадження дієвих інструментів державної підтримки виконання міжрегіональних програм і проектів;

10) сприяє цифровій трансформації регіонів, діджиталізації процесів моніторингу регіонального і місцевого розвитку, у тому числі шляхом створення єдиної геоінформаційної системи моніторингу та оцінки розвитку регіонів і громад, що розроблена та функціонує за стандартами, порівняними із стандартами відповідних баз даних у країнах ЄС;

11) подає Кабінетові Міністрів України розроблені за результатами своєї роботи рекомендації та пропозиції» [59].

Міжвідомча координаційна комісія з питань регіонального розвитку, як і ряд інших органів публічної влади, під час виконання покладених на неї завдань взаємодіє з органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями, що певним чином впливає на ефективність та дієвість її роботи.

Посадовий склад Міжвідомчої комісії затверджує уряд. На сьогоднішній день головою цієї комісії призначено Прем'єр-міністра України Дениса Шмигала, першим заступником голови – Міністра розвитку громад та територій України Олексія Чернишова, заступниками голови – Міністра

Кабінету Міністрів України Олега Немчінова та Державного секретаря уряду Олександра Ярему [40].

Формою роботи Міжвідомчої координаційної комісії з питань регіонального розвитку, які і Ради з питань регіонального розвитку та місцевого самоврядування, є засідання, що проводяться за рішенням її голови. Засідання цієї комісії вважається правоможним, якщо на ньому присутні більш як половина її членів.

На своїх засіданнях Комісія з розробляє пропозиції та рекомендації з питань, які вважаються схваленими, якщо за них проголосувало більш як половина присутніх на засіданні членів цієї комісії. У разі рівного розподілу голосів вирішальним є голос головуючого на засіданні. Пропозиції та рекомендації фіксуються у протоколі засідання, який підписується головуємим на засіданні та секретарем і надсилається всім членам комісії та уряду. Член Комісії, який не підтримує пропозиції/рекомендації, може викласти у письмовій формі свою окрему думку, що додається до протоколу засідання.

11 березня 2020 р. відбулося перше за останні 5 років засідання Міжвідомчої координаційної комісії з питань регіонального розвитку, на якій були присутні представники кожного регіону країни. Метою цієї зустрічі було обговорення реалізації Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки та консолідації зусиль всіх гілок влади. Безпосередньо були розглянуті питання підготовки змін до законодавства щодо функціонування Державного фонду регіонального розвитку та основні напрями удосконалення інвестиційної діяльності і розвиток підприємництва в регіонах. Також презентовано сучасний державний сервіс «Дія. Бізнес» та плани розвитку центрів надання адміністративних послуг у регіонах. Окремо порушили питання створення індустріальних парків та фінансування їх інфраструктури за рахунок коштів Фонду регіонального розвитку, оскільки індустріальні парки є важливими для розвитку промислової потужності областей та країни загалом [36].

Конгрес місцевих та регіональних влад (далі – Конгрес), що був створений у 2021 р. замість Ради розвитку громад та територій, є консультативно-дорадчим органом при Президентові України [53], який на думку глави держави є «важливим майданчиком для взаємодії центральних органів влади та місцевих громад, який має допомогти у розв’язанні нагальних проблем регіонів». Зі свого боку керівник Офісу Президента України Андрій Єрмак наголосив, що Конгрес – це «потужний інструмент для розв’язання ключових проблем діяльності місцевого самоврядування, адже він об’єднує представників усіх ланок вертикалі виконавчої, законодавчої влади та місцевого самоврядування» [29].

Основними завданнями Конгресу є:

- 1) представництво інтересів органів місцевих та регіональних влад, зміцнення і захист інтересів органів місцевих та регіональних влад;
- 2) вивчення та моніторинг суспільно-політичних і соціально-економічних процесів, що відбуваються в державі;
- 3) налагодження ефективної взаємодії органів публічної влади;
- 4) аналіз законодавства України з питань регіонального розвитку та підготовка пропозицій щодо його вдосконалення;
- 5) сприяння ефективному завершенню реформ із децентралізації влади;
- 6) вивчення й узагальнення міжнародного досвіду у сфері регіонального розвитку та здійснення заходів щодо його практичної реалізації;
- 7) сприяння налагодженню зв’язків між органами місцевого самоврядування України та держав-членів Європейського Союзу, проведення консультацій щодо поглиблення співробітництва, зокрема, через реалізацію проектів транскордонного співробітництва [51].

Конгрес у процесі виконання покладених на нього завдань взаємодіє з іншими консультативними, дорадчими і допоміжними органами та службами, створеними Президентом України, а також з державними

органами, органами місцевого самоврядування, їх всеукраїнськими асоціаціями і міжнародними організаціями.

Конгрес для виконання покладених на нього завдань наділений певним об'ємом прав, що представлений на Рисунку 2.6.

Рис. 2.6. Основні права Конгресу місцевих та регіональних влад

Конгрес має чітко визначену структуру, головою якого є Президент України, який здійснює загальне керівництво його діяльністю, визначає порядок роботи та головує на засіданнях (див. Рис. 2.7) [51].

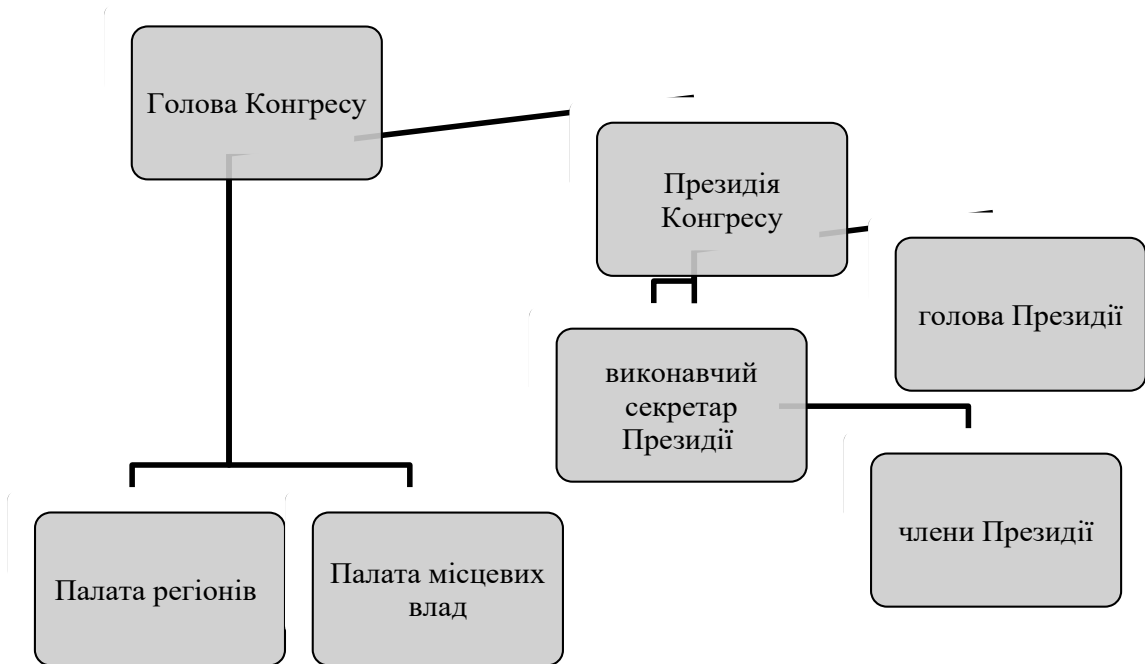

Рис. 2.7. Структура Конгресу місцевих та регіональних влад

Безпосередньо до Палати місцевих влад входять: голови районних рад, міські, селищні, сільські голови, голови районних (районних у містах) державних адміністрацій, члени делегації України в Конгресі місцевих і регіональних влад Ради Європи, які входять до складу Палати місцевих влад названого Конгресу. У свою чергу, до Палати регіонів входять: голови обласних рад, голови обласних державних адміністрацій, члени делегації України в Конгресі місцевих і регіональних влад Ради Європи, які входять до складу Палати регіонів названого Конгресу [51].

Основною організаційною формою роботи Конгресу є засідання, які проводяться у разі потреби, але не рідше одного разу на рік і є правомочними, якщо на них присутні не менше половини від складу Конгресу.

Рішення Конгресу приймаються більшістю голосів присутніх на засіданні членів Конгресу. У разі рівного розподілу голосів голос Голови Конгресу є вирішальним. Рішення можуть надсилатися для розгляду міністерствам, іншим центральним та місцевим органам виконавчої влади, органам місцевого самоврядування. Якщо необхідно, то рішення Конгресу реалізуються шляхом видання в установленому порядку актів Президента

України, внесення Президентом України на розгляд парламенту відповідних законопроектів.

За результатами засідання оформлюється протокол, який підписується головою Президії Конгресу [51].

За час дії воєнного стану в Україні 27 квітня 2022 р. відбулося перше засідання Конгресу, на якому розглядалися питання нормального функціонування держави в умовах війни. Безпосередньо під час відеозустрічі обговорювався План післявоєнної відбудови України, а також на порядок денний були поставлені такі питання як:

- надання центральною владою країни допомоги тимчасово окупованим громадам, зокрема, виконання урядом своїх зобов'язань, фінансової підтримки населення тощо;
- створення комфортних умов для життя переселенців – тих, хто був змушений залишити свій дім через війну;
- взаємодія правоохоронних органів та місцевої влади в умовах воєнного стану;
- розвиток системи територіальної оборони, систематизацію діяльності добровольчих формувань територіальних громад [12].

4 травня 2022 р., під головуванням керівника Офісу Глави держави Андрія Єрмака, відбулося засідання президії Конгресу, на якому були розглянуті питання забезпечення громадян паливом і продовольчими товарами в умовах воєнного стану, а також впровадження державної системи обліку гуманітарної допомоги. Безпосередньо обговорили можливості пришвидшення проходження митного контролю для гуманітарних вантажів, що мають надалі направлятися у ті регіони країни, які найбільше їх потребують [38].

У квітні 2022 р. було утворено Національну раду з відновлення України від наслідків війни, що є консультативно-дорадчим органом при Президентові України. В умовах російської військової агресії на цю Раду покладено:

- «розроблення плану заходів з післявоєнного відновлення та розвитку України, який, зокрема, передбачатиме відновлення і розбудову транспортної, медичної, соціальної, комунальної, виробничої інфраструктури та житла, інфраструктури енергетики, зв'язку, військової інфраструктури і військово-промислового комплексу, структурну модернізацію та перезапуск економіки, заходи з подолання безробіття, підтримки сімей з дітьми, вразливих верств населення, осіб, які опинилися у складних життєвих обставинах внаслідок війни, відновлення та збереження об'єктів культурної спадщини;
- визначення та напрацювання пропозицій щодо пріоритетних реформ, прийняття та реалізація яких є необхідними у воєнний і післявоєнний періоди;
- підготовка стратегічних ініціатив, проектів нормативно-правових актів, прийняття і реалізація яких є необхідними для ефективної роботи та відновлення України у воєнний і післявоєнний періоди» [35].

Рада утворюється у складі співголів Ради, секретаря та інших членів Ради. При цій Раді, можуть утворюються робочі групи з різних питань, з метою забезпечення належної її роботи та підготовки фахових пропозицій. До речі, на сьогодні постійно відбуваються засідання робочих груп та відповідних підгруп.

Основною формою роботи Ради є засідання, які проводяться не рідше двох разів на місяць, за результатами яких оформлюється протокол. При цьому співголова Ради за власною ініціативою або за пропозицією не менш як половини членів Ради може призначити позачергове засідання.

Із питань, що належать до її відання, Рада приймає рішення, які у разі потреби можуть реалізовуватися шляхом видання в установленому порядку актів голови держави й уряду внесення на розгляд парламенту відповідних законопроектів [35].

Таким чином, враховуючи вищевикладене можна зробити висновок, що сьогодні при Кабінеті Міністрів України функціонує два консультативно-

дорадчих органи влади у сфері регіонального розвитку: Рада з питань регіонального розвитку та місцевого самоврядування, яка працює на постійній основі; Міжвідомча координаційна комісія з питань регіонального розвитку, що є тимчасовим органом виконавчої влади при уряді. Ці дві публічно-владні інституції створені з метою якісної реалізації урядом власних повноважень щодо розвитку регіонів, а також професійного і комплексного вирішення питань покращення соціально-економічного стану територій нашої держави, сприяння цифровій трансформації регіонів, діджиталізації процесів моніторингу регіонального розвитку, забезпечення участі громадян в управлінні державними і суспільними справами шляхом проведення консультацій з громадськістю, попереднього обговорення питань, віднесених до їх компетенції тощо. У свою чергу, Конгрес місцевих та регіональних влад та Національна рада з відновлення України від наслідків війни є новоствореними консультативно-дорадчими органами при Президентові України. Метою першого є представництво інтересів органів місцевих та регіональних влад, сприяння налагодженню ефективної взаємодії органів публічної влади в питаннях вироблення пріоритетів державної регіональної політики та механізмів сталого розвитку громад, вивчення та моніторинг суспільно-політичних і соціально-економічних процесів, що відбуваються в державі на регіональному рівні. Метою другого – повномасштабне, комплексне та взаємоузгоджене відновлення України від наслідків війни. Правовою основою утворення та діяльності зазначених публічних інституцій є Конституція України, закони та інші нормативно-правові акти.

2.3. Особливості фінансування регіонального розвитку

Фінансування соціально-економічного розвитку регіонів є одним із найвагоміших інструментів державної регіональної політики. Можливості його застосування перебувають у прямій залежності від наявності коштів, що виділяються на розвиток територій, а ефективність застосування – від здатності регіонів ці кошти використовувати. У процесі децентралізації влади під час спрямування коштів на розвиток регіонів відбулося зміщення акцентів у відповідальності за розвиток регіонів з держави та обласних і районних адміністрацій на громади, і відтепер на місцеву владу покладено місію мобілізації коштів для місцевих потреб. Відповідно, від кваліфікації місцевої влади, від управлінських здатностей раціонально використовувати кошти, здатності подавати якісно продумані проектні заявки та ефективно реалізовувати відповідні проекти залежать можливості знаходження коштів на фінансування місцевих потреб та їх успішного використання [74]. Особливо гостро всі ці питання стоять наразі перед всіма регіонами, коли країна потерпає від російської військової агресії.

Коштами для фінансування регіонального розвитку є кошти місцевих бюджетів та міжбюджетні трансферти, кошти Державного фонду регіонального розвитку, кошти міжнародних фондів та міжнародних фінансових організацій, а для об'єднаних громад – також і субвенція на розбудову їх інфраструктури. Розглянемо більш детально окремі з них.

За декілька останніх років відбулися суттєві зміни у нормативно-правовому забезпеченні фінансування територіальних громад та у системі міжбюджетних відносин. Фінансова потужність територіальних громад з 2015 р. послідовно зміцнюється, щороку спостерігається зростання дохідної частини місцевих бюджетів, проте є роки, коли був незначний спад. Так, наприклад, за даними Міністерства фінансів України щодо стану виконання місцевих бюджетів, приріст надходжень до загального фонду без урахування міжбюджетних трансфертів з 2019 р. до 2020 р. склав 81,9% (-93571,6 млн грн), з 2020 р. до 2021 р. – 117,8% (76078,1 млн грн). При цьому, незважаючи на війну в Україні, цей показник з 2021 р. до вересня 2022 р. відчутно зріс і

становить 107,6% (26828,8 млн грн). До речі, протягом останніх трьох років, у 12 регіонах країни спостерігається перевищення середнього темпу приросту доходів (від 22,1% у Рівненській області до 28,9% у Полтавській області), у решті регіонів темпи росту нижчі (від 121,9% у Івано-Франківській області до 117,0% у Миколаївській області). Надходження від податку на доходи фізичних осіб лише за січень-вересень 2022 р. більше ніж за весь 2019 р. майже на 70,7 млн грн, водночас зменшилися обсяги надходжень від сплати єдиного податку приблизно на 4,4 млн грн [15]. Така ситуація склалась через війну в Україні, коли кількість військових осіб збільшилась, збільшилась і їх заробітна плата, відповідно і збільшилася сума відрахувань зі сплати податку на доходи фізичних осіб. У той же час різко призупинив свою діяльність вітчизняний бізнес, тим самим спричинивши незначні надходження до місцевих бюджетів за сплату єдиного податку (більше того, парламент звільнив більшість суб'єктів господарювання, що перебувають на спрощеній системі оподаткування від сплати цього податку).

Про ефективність здійснення бюджетної децентралізації у контексті регіонального розвитку свідчить і той факт, що наразі частка доходів місцевих бюджетів у зведеному бюджеті становить понад 50%, для порівняння, у 2014 р. ця частка складала 42% [15]. До речі, стандарт співвідношення доходів державного та місцевих бюджетів більшості країн Європейського Союзу – 50:50. Це свідчить про те, що наша країна впевнено наближається за рівнем фінансового забезпечення, у контексті наповнення місцевих бюджетів за допомогою податкових надходжень, до європейських країн. Більше того, на разі, в Україні через місцеві бюджети перерозподіляється понад 15% ВВП всієї країни, і ми впевнені, що із кожним роком ця частка буде лише зростати.

Найвагомішим результатом є зростання частки місцевих податків та зборів у доходах місцевих бюджетів з 2,5% у 2012–2014 рр. до 22,6% у 2017 р., в основному за рахунок розширення переліку місцевих податків і зборів та збільшення їх бази оподаткування. За останні чотири роки їх частка

значно не зросла, показник змінився лише на 0,2%. Проте за 8 місяців 2022 р. частки місцевих податків і зборів у доходах місцевих бюджетів збільшилась у порівнянні із минулим роком на 2,5% (див. Рис. 2.8) [1].

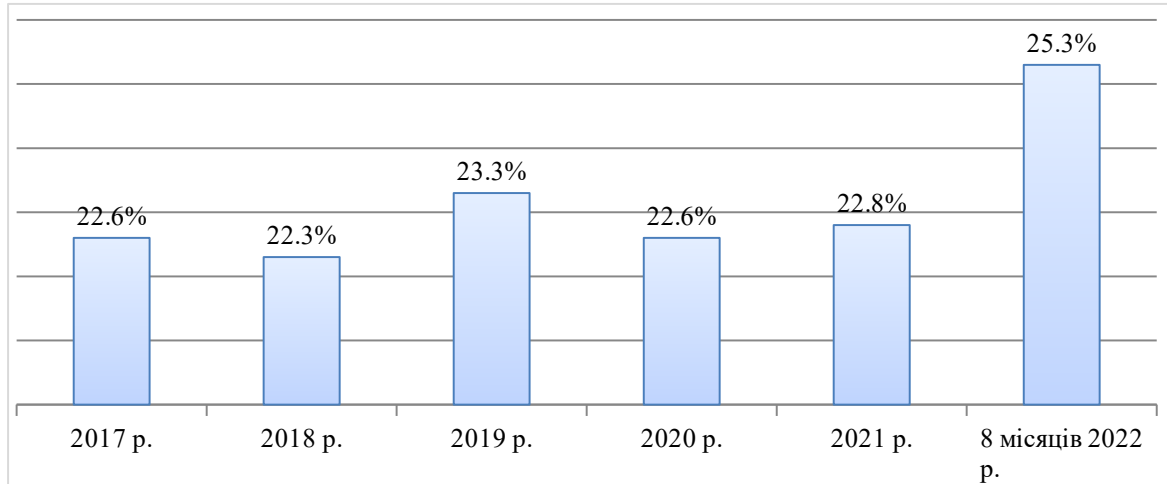

Рис. 2.8. Частка місцевих податків і зборів у власних доходах місцевих бюджетах України (загальний фонд) з 2017 р. до серпня 2022 р.

Окрім надходжень зі сплати місцевих податків і зборів, значну частину доходів бюджетів громад становлять і трансферти від органів державного управління. Так, наприклад, у 2019 р. трансферти від органів державного управління у складі доходів місцевих бюджетів становили 33,97%, а надходження від сплати місцевих податків – лише 26,5%. Через два роки ситуація суттєво не змінилася. У 2021 р. трансферти від органів державного управління у складі доходів місцевих бюджетів становили 34,91%, а надходження від сплати місцевих податків – 25,93% (див. Рис. 2.9) [15]. Наведені дані свідчать про те, що частка місцевих податків і зборів у власних доходах місцевих бюджетах майже із кожним роком росте, що прямо пов'язано із розвитком малого підприємництва та збільшенням мінімальних соціальних стандартів, навіть, не зважаючи на війну в Україні.

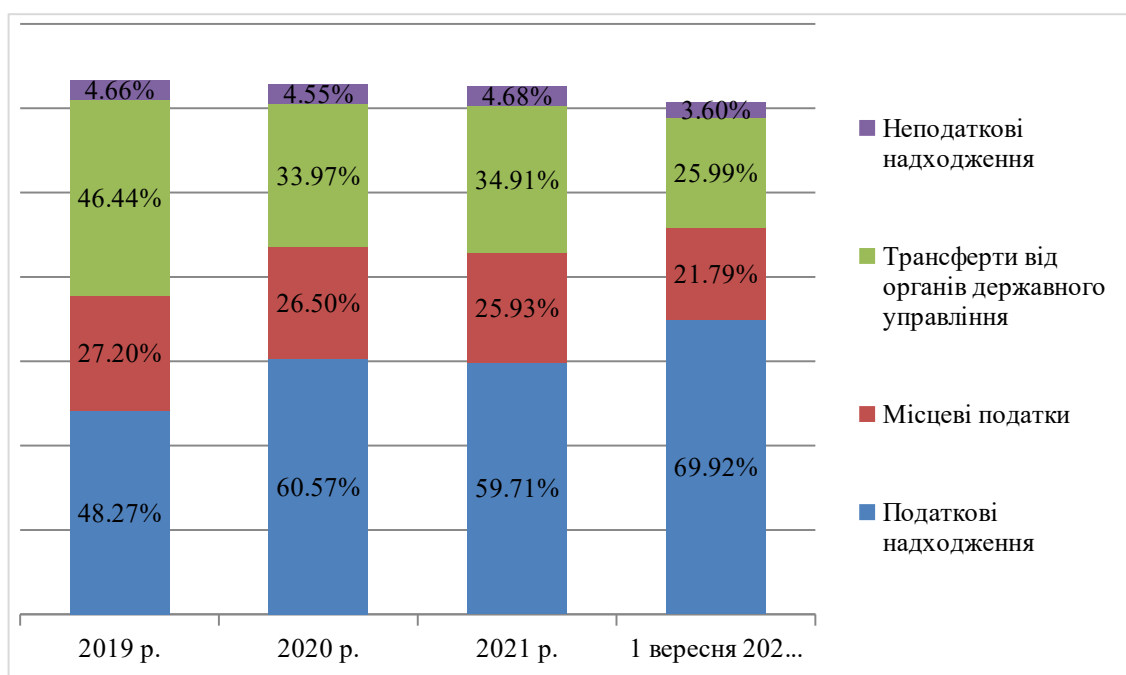

Рис. 2.9. Структура місцевих бюджетів за доходами у період з 2019 р. до 1 вересня 2022 р.

Окрім податкових та неподаткових надходжень до місцевих бюджетів, фінансування регіонального розвитку здійснюється також і за рахунок коштів Державного фонду регіонального розвитку (далі – ДФРР). Цей Фонд було виокремлено у складі Державного бюджету з 2012 р., що передбачено доповненням Бюджетного кодексу України ст. 24-1 «Державний фонд регіонального розвитку». Цією статтею визначено прогнозовані обсяги фонду, напрями спрямування коштів, процедуру подання пропозицій від регіонів, критерії розподілу коштів. [7]. Окремі положення цієї статті, через певні чинники та умови в країні у 2019 р. та в 2022 р. були зміннені у контексті розширення можливостей ДФРР (див. Додаток В). У результаті запровадження таких змін органи місцевого самоврядування отримали додатковий власний ресурс для розвитку економічної і соціальної сфери громад, модернізації інфраструктури, поточних і капітальних ремонтів. Лише з 2013 р. до 2018 р. підтримка регіонів за рахунок коштів ДФРР зросла з 1,5 млрд грн до 6 млрд грн [2, с. 581-582].

Відповідно до Бюджетного кодексу України для збалансування розвитку усіх регіонів країни, кошти ДФРР розподіляють між регіонами

наступним чином: 80% коштів – відповідно до чисельності населення, яке проживає у відповідній області, і 20% – відповідно до показника валового регіонального продукту в розрахунку на одну особу (для регіонів, у яких цей показник менше 75% середнього показника по Україні). Розпорядником коштів ДФРР є Міністерство розвитку громад і територій України.

Кожен проект повинен передбачати співфінансування з місцевих бюджетів на рівні 10% від його вартості. Варто відзначити, що органи місцевого самоврядування «намагаються» не дуже перевищувати цю планку. Серед затверджених до реалізації проектів переважають проекти соціального спрямування (здебільшого – ремонт шкіл, фельдшерсько-акушерських пунктів). Особливо це характерно для об'єднаних територіальних громад. Проектам економічного спрямування громади приділяють менше значення. Переважно вони зводяться до проектів з ремонту доріг. Можливо це наслідок відсутності стратегічного бачення органів місцевого самоврядування розвитку громади в середньо- та довгостроковій перспективі [15].

В рамках державної фінансової підтримки розвитку об'єднаних територіальних громад уряд визначив порядок і умови надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на формування інфраструктури. Це передбачено Постановою Кабінету Міністрів України «Деякі питання надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на формування інфраструктури об'єднаних територіальних громад» від 16 березня 2016 р. № 200, яка забезпечує розподіл і спрямування державних коштів на формування якісної інфраструктури об'єднаних територіальних громад, посилення їхньої економічної спроможності та поліпшення надання послуг населенню громад [17].

Розмір субвенції на формування інфраструктури об'єднаних громад є розрахунковою величиною, яка залежить від площі території громади та чисельності сільського населення, яке на цій території проживає. Тобто, чим більша площа території громади та частка її населення, тим більший розмір субвенції на формування інфраструктури виділяється з державного бюджету.

При цьому фінансування проектів за рахунок цієї субвенції відбувається згідно з планом соціально-економічного розвитку тої чи іншої об'єднаної територіальної громади [17].

Якщо вищевикладене перевести у грошовий еквівалент, то наприклад, у 2016 р. з Державного бюджету об'єднаним територіальним громадам на розвиток інфраструктури виділено субвенцію у розмірі 1 млрд грн, у 2017 р. – 1,5 млрд грн, у 2018 р. – 1,9 млрд грн, в 2019 р. – 2,1 млрд грн. До речі, за розрахунками Асоціації міст України, на розвиток інфраструктури об'єднаних громад у 2019 р. було необхідно набагато більше коштів – 4,5 млрд грн. Тобто у розрахунку на одного сільського мешканця обсяг субвенції становив би приблизно 1,1 тис. грн (така цифра була ще у 2016 р., і тому економічно неефективно її знижувати).

Усі ці кошти спрямовувалися на реалізацію важливих проектів для мешканців об'єднаних територіальних громад, зокрема, на оновлення шкіл та дитячих садків, закупівлю спецтехніки та шкільних автобусів, облаштування освітлення, капремонт вулиць та доріг комунальної власності та інше. Однак, незважаючи на суттєві розміри інфраструктурних субвенцій, чинна модель розподілу цих коштів не дає можливості об'єднаним громадам ефективно планувати свій розвиток. Громади не знають, скільки коштів державної підтримки гарантовано отримають у наступні роки, бо це залежить від кількості створених за рік об'єднаних громад і загальної суми, передбаченої на субвенцію в державному бюджеті [10]. Тому, ми вважаємо, що встановлення на законодавчому рівні гарантованого державою мінімального розміру інфраструктурної субвенції дасть можливість об'єднаним громадам планувати свої бюджети та більш ефективно використовувати надані їм кошти.

Фінансування регіонального розвитку здійснюється також за рахунок трансфертів від Європейського Союзу, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ, хоча їх частка у доходах місцевих бюджетів є мізерною (див. Рис. 2.10) [15].

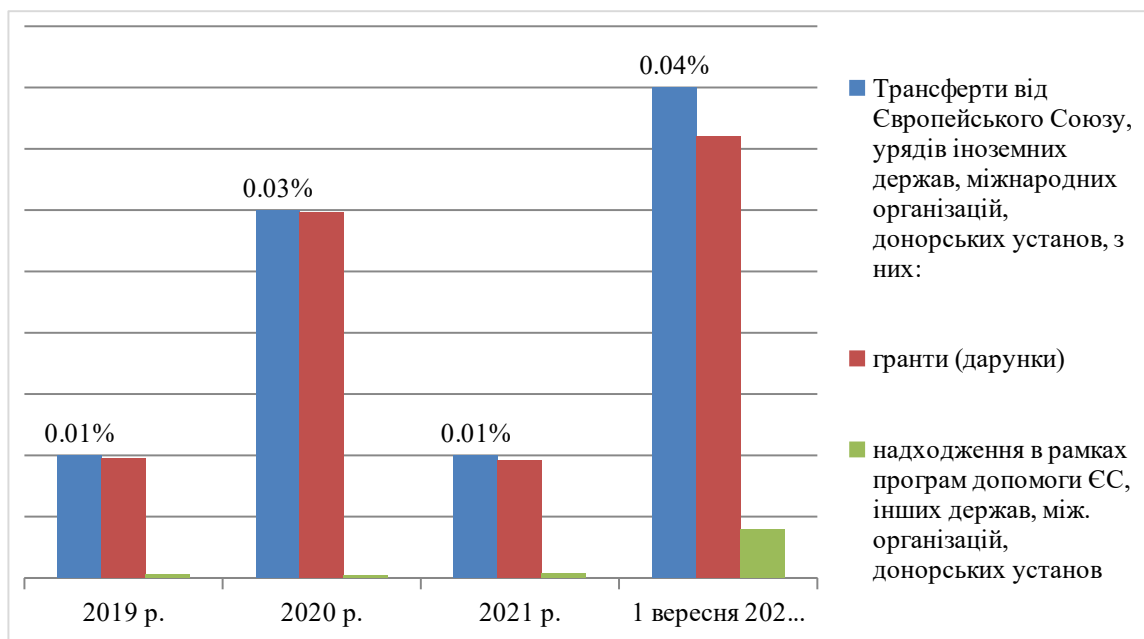

Рис. 2.10. Частка трансфертів від Європейського Союзу, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ

Сьогодні уряд України активно підтримує принципові позиції підходу Європейського Союзу до реалізації регіональної політики, які базуються на поєднанні політики щодо підвищення рівня конкурентоспроможності територій та політики, спрямованої на недопущення зростання регіональних диспропорцій. В Україні, як зазначається в Державній стратегії регіонального розвитку, дуже обмежені бюджетні ресурси для здійснення ефективних заходів у рамках такого підходу. Разом із цим, з метою збільшення фінансових можливостей у стратегічному документі наголошується на підвищенні ефективності мобілізації кредитних ресурсів міжнародних фінансових організацій (далі – МФО). Адже за роки незалежності склалися певні напрями співробітництва з МФО, зокрема з Міжнародним банком реконструкції та розвитку (МБРР), Європейським банком реконструкції та розвитку (ЄБРР), Європейським інвестиційним банком (ЄІБ), яке характеризується системним залученням обсягів фінансових ресурсів на реалізацію проектів у державному секторі, у тому числі проектів-мультиплікаторів, які напряму або опосередковано впливають на регіональний розвиток, а саме: розвиток автомагістралей та реформа

дорожнього сектору, підвищення енергоефективності, переоснащення магістральних газопроводів та розвиток міської інфраструктури [63, с. 46].

За період 1992–2012 рр. загальна сума відкритих кредитних ліній для України на фінансування 116 проектів і програм перевищила 7 млрд дол. У 2013 р. реалізовувалось 12 інвестиційних проектів на загальну суму 1,72 млрд дол. [41, с. 68]. В 2014 р. загальний обсяг кредиту 12 інвестиційних програм (проектів) по лінії Міжнародного банку реконструкції та розвитку становив 2,48 млрд дол. Обсяг залучених позик відповідно до Державного бюджету на 2015 р. було встановлено в сумі 2,35 млрд грн, по лінії Європейського банку розвитку і реконструкції – 2,04 млрд грн та Європейського інвестиційного банку – 1,7 млрд грн [44]. Упродовж 2017–2018 рр. лише за кошти у розмірі 600 млн грн., отримані Україною від структур Європейського Союзу було реалізовано п'ять загальнодержавних програм на досягнення стратегічних цілей, сформованих у Державній стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року [2, с. 583].

Проте, попри потужну фінансову допомогу з боку МФО для покращення існуючого стану регіонального розвитку України, існують певні ризики співробітництва нашої держави з такими організаціями. Зокрема, це:

- зниження темпів економічного зростання;
- невизначеність у функціонуванні фінансових інститутів, що позначається на дестабілізації господарської діяльності і створює умови для нової спіралі фінансових й економічних криз;
- нестійкість банківської системи, яка може супроводжуватись нестабільністю бюджетної системи та дестабілізацією валютної системи;
- поглиблення падіння економіки України, зокрема значне зниження обсягів ВВП, зростання інфляційних процесів, скорочення обсягів інвестицій в економіку країни [63, с. 48-49].

Сьогодні, коли війна в Україні триває майже десять місяців міжнародні партнери надають значну фінансову допомогу. Так, лише, станом на 1 вересня з початку війни наша держава отримала 17,4 млрд доларів грантів

та кредитів від іноземних партнерів, з них у серпні – 4,7 млрд доларів (див. Рис. 2.11). За перші сім місяців війни іноземна допомога покрила 36% потреби у додатковому фінансуванні Державного бюджету (дефіциті та погашення боргів) – того обсягу, що не вдалося зібрати у вигляді податків і мита, друку гривні та військових облігацій (частка яких відповідно 34%, 20% та 10% у наповненні Державного бюджету) [66].

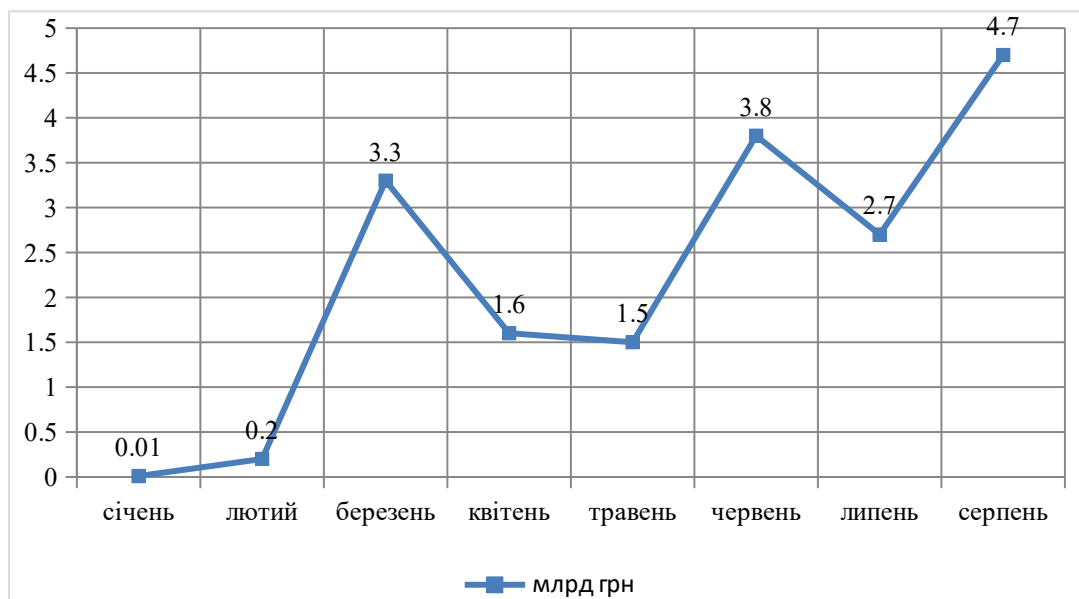

Рис. 2.11. Міжнародна фінансова допомога на погашення боргів та дефіциту Державного бюджету України за 8 місяців 2022 р.

З усієї міжнародної фінансової допомоги, що надійшла Україні за вісім місяців 2022 р., значну частку становить допомоги від США – 3 млрд доларів гранту. Європейський Союз із затвердженого пакету макрофінансової допомоги у розмірі 9 млрд євро передав поки що лише 1 млрд євро кредитних коштів. Канада передала Україні 350 млн доларів на закупівлю газу до опалювального сезону, Італія – 200 млн євро кредитної допомоги, Світовий Банк – 120 млн доларів кредиту. При цьому Україна ще має отримати близько 16 млрд доларів допомоги від різних країн та міжнародних фінансових організацій.

Вітчизняні аналітики акцентують увагу на тому, що саме гранти для України є більш бажаними, оскільки їх не потрібно буде повертати у майбутньому. Водночас, наша держава не може відмовлятися від іноземних

кредитів, через нагальність різних потреб, які, у зв'язку із масовими ракетними російськими обстрілами, виникають щоденно [66].

Отже, враховуючи все вищевикладене можна узагальнити, що фінансування регіонального розвитку України здійснюється на основі податкових надходжень до місцевих бюджетів, міжбюджетних трансфертів, коштів ДФРР, субвенцій на розбудову інфраструктури об'єднаних громад, а також коштів міжнародних фондів і міжнародних фінансових організацій. Сьогодні нарощування обсягів фінансування регіонального розвитку свідчить про значні зрушення у цій сфері. Разом із тим, незважаючи на позитивні кроки бюджетної децентралізації та фінансово-інституційного забезпечення регіонального розвитку, регіони країни мають недостатньо фінансових ресурсів для реалізації необхідних завдань і задоволення місцевих потреб, що у більшій мірі спричинено військовими діями Росії.

Висновки до Розділу 2

Внаслідок війни Україна постала перед такими проблемами як: окупація значної частини країни, ведення активних бойових дій на території шістьох областей, а також повсюдно заміновані вже звільнені від загарбників українські землі, вимушена міграція населення, масштабне руйнування інфраструктури, втрата транзитного потенціалу деіндустріалізація промислових міст та регіонів.

На сьогодні функціонує чотири консультативно-дорадчих органу влади у сфері регіонального розвитку як важливих суб'єктів публічного управління у контексті відновлення країни, два з них при Кабінеті Міністрів України та

два при Президентів України. Ключовою метою їх діяльності є професійне і комплексне вирішення питань покращення соціально-економічного стану територій нашої держави, повномасштабне, комплексне та взаємоузгоджене відновлення України від наслідків війни, сприяння цифровій трансформації і діджиталізації розвитку регіонів.

Фінансування регіонального розвитку України здійснюється на основі податкових надходжень до місцевих бюджетів, міжбюджетних трансфертів, коштів ДФРР, субвенцій на розбудову інфраструктури об'єднаних територіальних громад, а також коштів міжнародних фондів і міжнародних фінансових організацій. Сьогодні нарощування обсягів фінансування регіонального розвитку свідчить про значні зрушення у цій сфері. Разом із тим, незважаючи на позитивні кроки бюджетної децентралізації та фінансово-інституційного забезпечення регіонального розвитку, регіони країни мають недостатньо фінансових ресурсів для реалізації необхідних завдань і задоволення місцевих потреб, що у більшій мірі спричинено військовими діями Росії.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

3.1. Посилення ефективності роботи Державного фонду регіонального розвитку та агенцій регіонального розвитку

На сучасному етапі децентралізації управління та бюджетної децентралізації кошти ДФРР – це джерело фінансування інвестиційних програм і проектів регіонального розвитку, що мають на меті розвиток

регіонів, створення інфраструктури індустріальних та інноваційних парків і відповідають пріоритетам, визначеним у Державній стратегії регіонального розвитку та відповідних стратегіях розвитку регіонів [62, с. 160]. Загалом, починаючи з 2015 р. до 2021 р., на проекти регіонального розвитку через цей Фонд з державного бюджету було виділено 32,1 млрд грн.

ДФРР спеціально створений для опосередкування державного бюджетного фінансування проектів регіонального розвитку. В основі такого механізму лежить багаторівневий конкурсний відбір проектів, на відміну від субвенцій, кошти яких розподіляють за певними визначеними критеріями для усіх громад. Відбір проектів здійснюють конкурсні комісії, до складу яких входять представники обласних державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування, міністерств, громадських об'єднань, всеукраїнських асоціацій, наукових установ, а також члени комітету парламенту з питань бюджету.

Коло поданих до фінансування проектів найрізноманітніше: від проектів з відновлення історичних пам'яток до будівництва та ремонту шкіл, амбулаторій, доріг, спортивних майданчиків тощо. До речі, проекти-переможці конкурсу громадських бюджетів, також фінансують з ДФРР. Безпосередньо через цей Фонд активно фінансувалися основні об'єкти відбудови за часів президентства Петра Порошенка. Через цей же Фонд реалізовувався і масштабний проект чинного Президента України Володимира Зеленського «Велике будівництво». Сьогодні ДФРР, як потужний фінансовий інструмент сталого регіонального розвитку, також не залишається поза увагою, йому відведена особлива роль – відбудова регіонів України після війни.

Відповідно до чинного законодавства щороку на фінансування проектів через ДФРР у державному бюджеті повинні виділяти кошти у сумі не менше 1% прогнозного обсягу доходів загального фонду державного бюджету на відповідний рік. Проте, дана норма з 2016 р. призупинена і сума виділених коштів до 1% не дотягує. Так, у 2016 р. ця сума становила 3,5 млрд грн, а вже

у 2017 р. – 4,2 млрд грн. Найбільша сума недофінансування з Державного бюджету становила 5,1 млрд грн у 2020 р., а найменша – 2,4 млрд грн у 2019 р. (див. Рис. 3.1) [65]. Враховуючі такі цифри можна одностайно сказати, що ДФРР, як один із найпрогресивніших механізмів фінансової підтримки розвитку регіонів на сьогоднішній день недофінансовується.

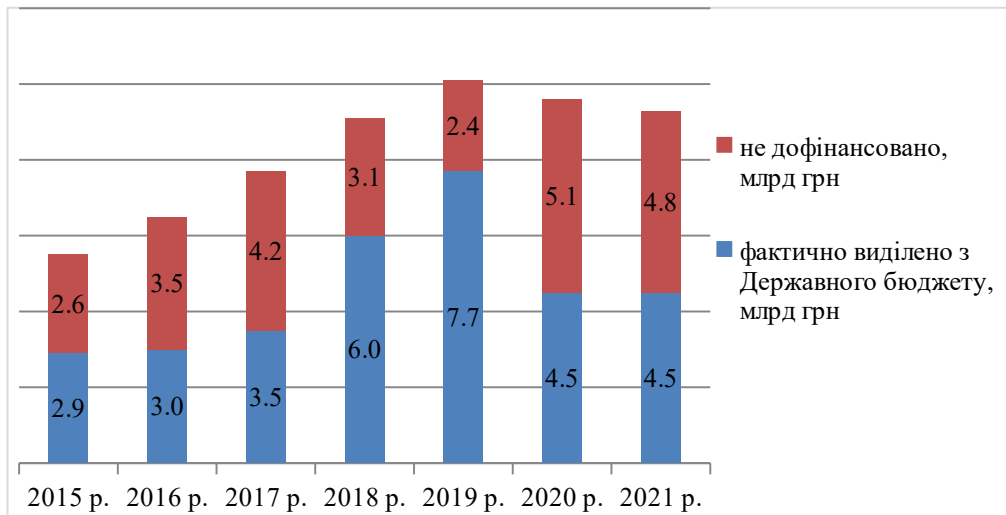

Рис. 3.1. Фінансування ДФРР за 2015–2021 рр.

У 2017 р. через ДФРР було профінансовано 803 проекти, при цьому вся сума виділених коштів не була використана (81,9% від обсягу коштів). У наступні роки ситуація сформувалася аналогічна. Так, у 2018 р. профінансовано 806 проектів (використано 63,3% від обсягу коштів), у 2019 р. – 683 проекти (використано 76,5% від обсягу коштів), у 2020 р. – 475 проектів (використано 89,7% від обсягу коштів) [65].

Враховуючи обсяги фінансування та кількість проектів у різні роки, можна підрахувати, що один проект в середньому коштує державному бюджету трохи більше 50 млн грн. Хотілося б зауважити, що розбіжність між фактично виділеними в державному бюджеті коштами до ДФРР і загальним обсягом затверджених урядом кошторисів проектів до реалізації зумовлена тим, що проекти фінансуються поступово, впродовж кількох років відповідно до затвердженого графіка, а не одномоментно на початку їх реалізації [16].

Окремо хотілося б зазначити, що за результатами аудиту ефективності використання коштів ДФРР протягом 2019–2020 рр. через неефективне використання 21% коштів цього Фонду не реалізовані 345 проєктів регіонального розвитку, значна частина з яких – соціальні. Так, у 2019 р. було завершено лише 193 проєкти (45% від передбаченої кількості проєктів), а не реалізовано у запланований термін 237 проєктів (найбільше – в Івано-Франківській, Львівській і Хмельницькій областях). У 2020 р. ситуація дещо покращилась – було завершено 257 проєктів (70% від передбаченої кількості проєктів). У цей же рік не було реалізовано 108 проєктів, із них найбільше – у Донецькій, Тернопільській та Івано-Франківській областях, при цьому в Кіровоградській та Миколаївській областях взагалі не завершили жодного проєкту. Окрім того, під час перевірки було встановлено, що 81 млн грн використано з порушеннями законодавства (див. Рис. 3.2). Було також виявлено порушення законодавства з питань публічних закупівель (557 млн грн) та містобудівної діяльності (353 млн грн); проведення з недотриманням нормативних актів відбору, погодження і співфінансування проєктів регіонального розвитку (321 млн грн); порушення правил ведення бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності (378 млн грн) [22].

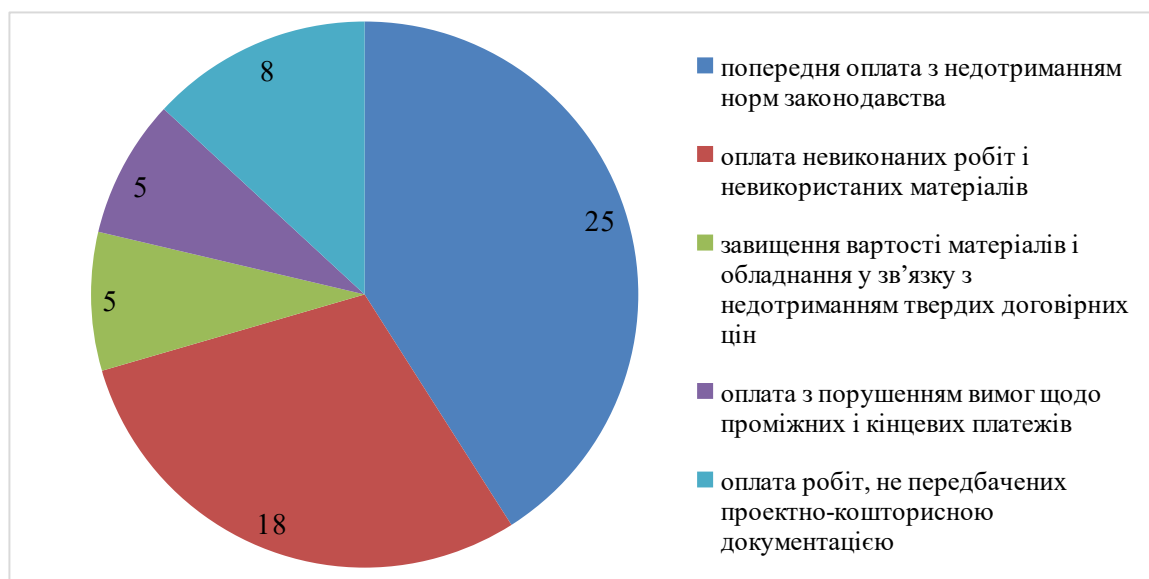

Рис. 3.2. Сума коштів ДФРР, що були використані у 2019–2020 рр. із порушенням чинного законодавства (млн грн)

Такі порушення були спричинені, насамперед, недотримання вимог законодавства при відборі проектів для фінансування, а також несвоєчасним розподіленням коштів цього Фонду та затримкою у виділенні асигнувань. Це при тому, що ДФРР вважається одним із найпрозоріших механізмів фінансування проектів регіонального розвитку. Проте, наведені вище порушення свідчать, що доступ до коштів Фонду не забезпечений надійними антикорупційними інструментами-запобіжниками. Тому, ми переконані, що необхідно кардинально змінювати підхід не лише до функціонування цього Фонду, а і взагалі підіймати питання доцільності його існування. Зокрема, вже сьогодні в умовах війни точиться дискусія стосовно створення на базі ДФРР Банку розвитку України, наглядовий орган якого має складатися на 50% із представників різних міжнародних організацій.

У 2018 р. було внесено зміни до порядку подання, відбору та фінансування проектів за рахунок коштів з ДФРР. Так, спочатку регіональні комісії на конкурсній основі відбирають проекти на основі п'яти нормативно встановлених критеріїв, потім списки таких проектів узагальнюються і остаточно формуються місцевою владою (див. Додаток Г і Д). Далі комісія при Міністерстві розвитку громад і територій України перевіряє всі проекти на відповідність законодавству і подає пропозиції щодо розподілу коштів ДФРР, а також перелік інвестиційних програм і проекти регіонального розвитку на затвердження уряду за погодженням з Комітетом Верховної Ради України з питань бюджету.

Окрім того, було ухвалено чіткі терміни відбору проектів, які можуть фінансуватися з ДФРР (початок – не пізніше 15 січня, завершення – не пізніше 1 травня). Іншими словами, до 1 травня 2021 р. у регіонах повинні бути затверджені проекти, що будуть реалізовуватися у 2022 р. Це дозволить прискорити реалізацію проектів та упорядкувати сам процес реалізації на місцях. Визначено мінімальну кошторисну вартість проектів, що подаються на фінансування з ДФРР – від 1 млн грн – до 5 млн грн (для проектів нового будівництва, реконструкції (у т.ч. шкіл), капітального ремонту та

переоснащення). Внаслідок таких змін створені рамкові умови для реалізації проектів, встановлені чіткі вимоги до заявників, критерії відбору та більша відповідність проектів критеріям «проект розвитку», а також уніфікований процес подання заявок на фінансування з ДФРР [33].

Однак, незважаючи на такі позитивні зрушення, на сьогоднішній день прослідковується низька активність використання коштів ДФРР у регіонах. Так, наприклад, у 2018 р. рівень виконання плану використання коштів ДФРР складав від 6,4% у Херсонській області до 64,3% у Житомирській області, загалом по Україні – 37,7%. Такі дані свідчать про недоліки у плануванні витрат, виділенні та використанні коштів [64]. Також часто подаються і затверджуються проекти, які не мають національного значення для реалізації Державної стратегії регіонального розвитку, якісного відновлення інфраструктури в регіонах, створення інфраструктури індустриальних та інноваційних парків. Зокрема, існують певні недоліки у механізмі розподілу державних коштів. Серед них можна назвати: відсутність критеріїв відбору членів регіональних конкурсних комісій та їх відповідальності за прийняті рішення; наявність можливості «проштовхування» народними депутатами, включеними до складу комісії з відбору проектів, інтересів окремих територіальних громад (іноді через тиск на членів комісії); слабо організований процес прозорості висвітлення відбору, реалізації та стану виконання проектів [16].

Вважаємо, що для усунення вищезазначених недоліків потрібно внести відповідні зміни до вітчизняного законодавства, враховуючи особливості економічних відносин в країні та швидкі темпи розвитку інноваційних технологій, а також переорієнтувати самі органи місцевого самоврядування на проекти економічної спрямованості, що дозволить підвищити можливості наповнення місцевих бюджетів та в подальшому покращити стан регіонального розвитку в Україні. Безпосередньо ДФРР повинен стати інвестиційним інструментом держави для підтримки і сталого розвитку регіонів, а не джерелом додаткового ресурсу для утримання

існуючої інфраструктури і погашення дефіциту місцевих бюджетів. У свою чергу, затверджені проекти, що будуть фінансуватися за рахунок коштів цього фонду мають стосуватися розвитку економічної, інфраструктурної, соціально-культурної зв'язаності та інтегрованості на національному, регіональному і місцевому рівнях. При цьому, розподіл коштів ДФРР вже не має відбуватися з урахуванням принципів, які зараз і одразу після війни будуть повністю порушені: чисельності населення (80% коштів, виділених Фондом відповідно до кількості населення, що проживає в регіоні) та соціально-економічного розвитку (20% коштів).

Окрім ДФРР ще однією ефективною формою інституційної підтримки регіонального розвитку є агенції регіонального розвитку та їх мережі. Вони ефективно співпрацюють із представниками публічної влади як фокусні центри стратегічного планування та супроводження проектів розвитку громад, забезпечують ефективну співпрацю влади-бізнесу-громадськості та створюють якісно нове економічне середовище. Такі агенції мають суттєвий інноваційний потенціал, оскільки здатні забезпечити оптимальне поєднання державних, регіональних та місцевих ініціатив з інтересами приватного сектору в межах однієї конкретної громади (території). Інакше кажучи, агенції регіонального розвитку виконують роль своєрідних каталізаторів соціально-економічного розвитку регіонів. На сьогодні агенції регіонального розвитку успішно функціонують у більшості країн Європи (Голландії, Австрії, Бельгії, Данії, Хорватії, Чехії, Фінляндії, Німеччині, Португалії, Польщі, Румунії, Іспанії тощо), а також у Туреччині, Австралії, Канаді.

У сучасній науці існує велика кількість різноманітних визначень агентств регіонального розвитку. Так, відомі європейські науковці Д. Уиль та К. Аллен визначають агенції регіонального розвитку як «будь-які організації, що фінансуються суспільством, не підпадають під основну діяльність центральних або місцевих державних адміністрацій та створені заради економічного розвитку, що є пріоритетом їх діяльності» [76, с. 14]. Це є досить широким визначенням недержавної установи, що залучена до

здійснення державної регіональної політики, яке вміщує у себе різноманітні рівні існування таких організацій – від центрального до місцевого. У свою чергу, М. Дансон та К. Дамборг стверджують, що агенції регіонального розвитку є організаціями регіонального рівня, що покликані відігравати незалежну роль в економічному розвитку на регіональному рівні [75, с. 9].

Вітчизняні науковці визначають ці агенції дещо інакше. Так, наприклад, О.В. Бабінова характеризує агенції регіонального розвитку як «організації, що створені заради соціально-економічного розвитку регіонів та громад, котрі є значною мірою незалежними від місцевих і регіональних органів державної влади, але працюють у тісному взаємозв'язку з ними та є одними із суб'єктів реалізації державної регіональної політики» [4, с. 113].

Сьогодні, відповідно до ст. 19 Закону України «Про засади державної регіональної політики», агенції регіонального розвитку є «неприбутковими, небюджетними установами, що створюються обласними радами та адміністраціями з метою ефективної реалізації регіональної політики. Вони сприяють узгодженню інтересів та встановленню партнерських стосунків між владою, бізнесом та громадськістю у питаннях розвитку регіонів» [48].

Урядом у 2016 р. було затверджено Типове положення про агенцію регіонального розвитку, що визначає правові та організаційні засади їх діяльності. Завдяки цьому регіони отримали можливість створювати відповідні організації, які допомагатимуть місцевій владі втілювати регіональну стратегію розвитку і здійснювати заходи, передбачені планом з її реалізації, надавати широкий спектр послуг, спрямованих на забезпечення регіонального розвитку. Відповідно до цього Положення у регіоні створюється лише одна агенція, яка, у свою чергу, може засновувати філії та представництва без статусу юридичної особи. Органами управління агенції є наглядова рада та виконавчий орган в особі директора агенції [52].

Ключовим завданнями агенцій регіонального розвитку є участь у: розробленні та забезпеченні реалізації регіональної стратегії розвитку; розробленні проектів планів відновлення та розвитку територіальних громад;

підготовці, поданні на конкурсний відбір і реалізації проектів регіонального розвитку; проведенні моніторингу стану реалізації програм та проектів. Також до завдань цих агенцій відноситься сприяння на регіональному рівні європейській та євроатлантичній інтеграції України, соціально-економічному і культурному розвитку регіонів, залученню та реалізації у регіонах проектів міжнародної технічної допомоги і транскордонного співробітництва [52].

Для якісного виконання покладених на них завдань агенції мають відповідати певним критеріям, а саме: діяти в регіоні, де розроблено і затверджено стратегію регіонального розвитку; сприйматися як інституційний механізм регіонального розвитку органами публічної влади та політичними структурами; координувати свою діяльність із публічно-владними структурами; одночасно зберігати автономію у прийнятті рішень; володіти достатніми фінансовими ресурсами для підтримки власної технічної інфраструктури та можливої реалізації базових проектів регіонального розвитку; мати кваліфікований професійний персонал [61].

Окремі науковці й експерти вважають, що результатами діяльності агенцій регіонального розвитку в умовах війни та у післявоєнний період відновлення України мають стати:

- підвищення інвестиційної привабливості регіонів;
- вибудовування дієвої системи проектної діяльності, розроблення соціально важливих і якісних проектів регіонального розвитку;
- ефективне планування і реалізація політики регіонального розвитку, оптимальне поєднання державних, регіональних та місцевих ініціатив, влади, бізнесу та громадськості;
- підтримка розвитку малого та середнього бізнесу, а також сприяння місцевим суб'єктам господарювання у виході на нові ринки;
- підтримка галузевого розвитку регіонів із урахуванням їх конкурентних переваг та потенційних можливостей;
- активізація міжрегіональної економічної інтеграції, розроблення та реалізація міжрегіональних проектів;

- розвиток відкритого і прозорого інформаційного середовища, обмін успішним досвідом і кращими практиками у сфері регіонального розвитку [61].

Відповідно при досягненні вищезазначених результатів діяльності агенцій регіонального розвитку можна очікувати їх суттєвий вплив на зростання таких показників як:

Рис. 3.3. Перелік показників, що зростають від провадження діяльності агенцій регіонального розвитку

На сьогодні в 21 області України прийнято рішення про утворення агенцій регіонального розвитку. Харківщина, Сумщина та Миколаївщина стали трьома областями, в яких станом на кінець 2021 р. відповідні агенції так і не були створені (наприкінці 2018 р. таких областей налічувалось сім). До цього переліку можна додати Львівську та Донецьку область, де агенції регіонального розвитку перебували в стадії ліквідації (див. Додаток Ж). Головною причиною їх відсутності є нерозуміння значення та суті таких організацій представниками обласних державних адміністрацій та обласних рад, конфлікти між ними та небажання запуску повноцінної діяльності агенцій. При цьому діяльність здійснювали лише 17 агенцій [37]. У той же час є окремі успішні результати роботи агенцій в Черкаській, Вінницькій,

Донецькій, Луганській та інших областях, однак в цілому ці організації ще не стали активними учасниками процесу реалізації державної регіональної політики.

Наведена вище інформація свідчить про те, що сьогодні влада на місцях не керується планувальними документами розвитку та спрямовує усі наявні для регіонального розвитку кошти на інвестування у заходи та проекти, які не вимагають участі агенцій регіонального розвитку в їх підготовці та реалізації. Як наслідок, агенції регіонального розвитку в Україні не можуть бути повноцінно створені та ефективно реалізовувати покладені на них функції, поки на обласному рівні не з'явиться розуміння, що підвищення конкурентоспроможності регіону досягається через: мобілізацію зусиль усіх регіональних заінтересованих сторін (влада, бізнес та громадськість), розвиток людських ресурсів та інклюзивність (залучення різних соціальних груп), а також створення привабливого бізнесового іміджу регіону, зокрема, для залучення як внутрішніх, так і зовнішніх інвестицій.

З-поміж проблем, які виникають сьогодні в процесі створення і подальшого функціонування агенцій регіонального розвитку в Україні можна назвати: по-перше, не розуміння реальної мети, завдань і функцій агенцій; по-друге, конкуренція між групами впливу на обласному рівні щодо формального і неформального контролю над діяльністю агенцій; по-третє, слабе фінансове забезпечення діяльності агенцій з боку самих засновників. Враховуючи ці проблеми можна запропонувати такі варіанти їх вирішення:

- 1) збереження існуючої ситуації, коли агенції регіонального розвитку наявні, проте результативність їх роботи здебільшого є вкрай низькою. Однак, зважаючи на ситуацію щодо розвитку регіонів, яка наразі склалася через повномасштабну війну в Україні, цей варіант не можна вважати прийнятним;

- 2) проведення заходів, навчальних семінарів на центральному й обласному рівнях, спрямованих на активізацію діяльності агенцій регіонального розвитку, збільшення їх ролі і впливу у реалізації стратегій

регіонального розвитку, а також спонукання обласних державних адміністрацій до фінансування їх операційної діяльності. Переконані, що комплексне впровадження цих заходів дасть можливість сформувавши певний кадровий потенціал органів публічної влади на місцях та підвищити результативність їх діяльності у сфері регіонального розвитку;

3) проведення якісних змін, що сприятимуть, в перспективі, суттєвому нарощенню інституційного потенціалу агенцій регіонального розвитку, здатних повноцінно впливати на втілення регіональних стратегій розвитку і здійснення заходів, передбачених планами з їх реалізації. Безпосередньо необхідно формувати професійні команди із потужним експертним потенціалом, надавати у достатньому обсязі фінансову підтримку для забезпечення програмної діяльності агенцій регіонального розвитку. Це, у свою чергу, дозволить створити дієздатні, самодостатні агенції регіонального розвитку за кращим зразком європейських країн [61].

Для реалізації останніх двох варіантів вирішення проблем функціонування агенцій регіонального розвитку потрібно внести зміни до Закону України «Про засади державної регіональної політики» та Типового положення про агенції регіонального розвитку, зокрема, встановити гарантований мінімальний рівень забезпеченості агенцій фінансовими ресурсами, укомплектованість висококваліфікованими кадрами, які пройшли необхідну підготовку, диверсифікувати напрями їх діяльності та передбачити можливість надання цими агенціями окремих платних послуг для мешканців територіальних громад.

Таким чином, агенції регіонального розвитку відіграють особливу роль у реалізації регіональної політики та підвищення рівня розвитку регіонів України. Сьогодні одним із ключових завдань цих агенцій має стати якісна координація процесу стратегічного планування і залучення до нього якнайширшого кола партнерів розвитку регіону. Вважаємо, що агенції регіонального розвитку повинні стати центром управління стратегічним розвитком регіону, своєрідним майданчиком, на якому прозора і системно

буде здійснюватися робота щодо розкриття у кожному регіоні власного соціально-економічного потенціалу і використання усіх наявних засобів для цього – людського капіталу, фінансових інструментів, об'єктів соціальної і виробничої інфраструктури, специфіки провадження промислової чи сільськогосподарської діяльності.

3.2. Впровадження інноваційних підходів управління регіональним розвитком

Сучасний стан соціально-економічного розвитку регіонів нашої держави свідчить про недостатню ефективність державної політики в цій сфері. Більше того, в сучасних умовах існуюча система управління регіональним розвитком не здатна у повній мірі забезпечити досягнення такої мети. Оскільки соціально-економічний стан регіонів є досить слабким, а в останній період через повномасштабну війну лише тільки погіршується.

Окрім того, вітчизняна система управління регіональним розвитком також має ряд проблем спричинені такими факторами як: недосконале нормативне забезпечення; відсутність системності і комплексності при розробці і реалізації державної регіональної політики, особливо, програм і стратегій регіонального розвитку; залишки централізованого управління регіональним розвитком в окремих областях країни, що призводить до недостатнього врахування інтересів й особливостей регіонів в управлінні ними; слабкість інститутів громадянського суспільства та низький рівень залученості мешканців громад до вирішення питань стосовно місцевого розвитку; недоліки у фінансовому забезпеченні окремих громад (наприклад, відсутність достатніх фінансових ресурсів у місцевих бюджетах, залежність від державних субвенцій, невміння та неготовність представників органів самоврядної влади до пошуку альтернативних джерел фінансування власних

територій). У свою чергу, існуючі сьогодні кризові явища в економіці нашої країни, які характеризуються значним коливанням валютних курсів, скороченням ринків збуту, стрімким зниженням реальних доходів населення, а також щоденні обстріли російської армії різних об'єктів інфраструктури вже призвели до значного спаду в економічній сфері та зубожіння населення. Все це суттєво ускладнює управління регіональним розвитком.

У сучасних умовах нашої державі необхідно приділити першочергову увагу розробці та реалізації заходів щодо мінімізації наслідків війни та стабілізації вітчизняної економіки. При цьому одним із напрямів забезпечення подальшого розвитку економіки України в умовах воєнного стану та європейської інтеграції є підтримання курсу на інноваційний розвиток регіонів. Адже лише таке її спрямування може забезпечити конкурентоспроможність нашої держави в подальшій довгостроковій перспективі [73, с. 166].

Інноваційний розвиток регіону потребує інноваційних підходів до його забезпечення, що обумовлює трансформації і в самій регіональній системі. Але на сьогодні для такої діяльності ні місцеві політики, ні спеціалісти місцевих органів влади ще не готові. І ті, й інші, як свідчить практика, орієнтовані на швидкі результати, тоді як запровадження інноваційних інструментів регіонального розвитку потребує тривалого часу і відповідного рівня фахової підготовки [13].

Використання інноваційних підходів в управлінні регіональним розвитком може дозволити сформувати обґрунтовану і дієву систему управління регіональним розвитком, що здатна подолати існуючі проблеми та перешкоди в управлінні регіональним розвитком. Такі зміни, у першу чергу, вимагають системності в розгляді регіону, його стану, проблем та управління ним.

Говорячи про управління регіональним розвитком із застосуванням інноваційних підходів, необхідно враховувати всі складові регіону та розглядати його як цілісну систему, вплив на одну із складових якої викличе

зміни в інших, водночас негативні показники в якійсь із сфер призведуть до загального погіршення стану розвитку регіону. Відповідно застосування інноваційних підходів до управління регіональним розвитком має бути зорієнтовано на:

- посилення внутрішньої мотивації працівників органів місцевого самоврядування та самих громад до соціально-економічного зростання;
- створення життєздатних і дієвих господарських структур, орієнтованих на інтенсифікацію використання наявного в регіонах ресурсного потенціалу;
- формування на регіональному і міжрегіональному рівнях конкурентних виробничих систем інноваційного типу;
- першочергове задоволення внутрішніх потреб територій за рахунок власних і залучених ресурсів [25, с. 6].

У світовій практиці використовується досить широкий спектр підходів до управління регіональним розвитком, що в сьогоденнішніх реаліях нашої держави можуть вважатися інноваційними. В узагальненому вигляді виокремлюють два їх напрями: 1) підходи, що передбачають застосування методів та інструментів менеджменту комерційної сфери в регіональному управлінні (наприклад, застосування підходів проектного менеджменту, підвищення уваги до ефективності здійснюваних заходів, дієві і розгалужені системи мотивації персоналу, підвищення спрямованості на клієнта – фізичної чи юридичної особи й ін.); 2) підходи, що передбачають активне залучення громадських організацій, місцевих бізнес-структур до процесів управління регіональним розвитком (залучення громади до створення і реалізації програм регіонального розвитку, налагодження державно-приватного партнерства тощо) [73, с. 168].

Ці підходи у тій чи іншій мірі раніше вже впроваджувалися в Україні. Проте, вони були малоефективними і не зіграли позитивної, стимулюючої ролі в забезпеченні розвитку регіонів внаслідок низки причин. Серед таких причин можна назвати: слабку зацікавленість місцевих громадських

організацій і бізнес-структур; психологічну і професійну неготовність та відсутність зацікавленості представників місцевих органів влади до роботи на основі інноваційних підходів; відсутність виваженого нормативно-правового забезпечення використання інноваційних підходів, у тому числі захисту інтересів представників недержавного сектора; відсутність комплексності і системності в застосуванні таких підходів та ін.

Серед найбільш розповсюджених та вдало апробованих інноваційних підходів до управління регіональним розвитком можна назвати:

- формування різних кластерів (груп однакових або подібних елементів, зібраних разом чи близько один до одного) у різних сферах життєдіяльності регіону та створення умов для їх розвитку. Застосування такого підходу в управлінні регіональним розвитком України сприятиме об'єднанню наукового і виробничого потенціалу територій, вирішенню стратегічних завдань розвитку громад, покращанню соціально-економічних показників та розбудові соціально-виробничої інфраструктури регіону. При цьому слід ураховувати, що попередній досвід створення кластерів на основі ініціативи владних структур та адміністративного примусу виявився неефективним, тому роль держави в цьому питанні, особливо в умовах війни, має полягати саме в розробці ідей та створення своєрідного режиму підтримки для учасників кластеру, а не в прояві нав'язаної управлінсько-політичної волі;

- впровадження державно-приватного партнерства, основним завданням створення якого, виходячи із досвіду іноземних країн, є забезпечення розвитку соціальної інфраструктури та задоволення соціально-побутових потреб населення. І хоча на сьогодні в Україні створені і діють державно-приватні партнерства у різних сферах, проте внаслідок недосконалості законодавства в цьому питанні, слабого захисту інтересів приватних партнерів, нестабільності правового поля і великій залежності цих партнерств від політичної ситуації в країні, такі партнерства не отримали значного поширення та їх діяльність не є достатньо ефективною. Однак, в

умовах війни формуються нові, нестандартні форми державно-приватного партнерства, що ґрунтуються на основі загальноукраїнської згуртованості, відкритого і прозорого інформаційного середовища [73, с. 169];

- налагодження міжрегіонального співробітництва. В сучасних умовах цей підхід до управління регіональним розвитком набуває особливої актуальності і може принести значний позитивний результат як окремим регіонам так і державі в цілому. Створення різних типів міжрегіонального співробітництва в економічній, соціальній, культурній, освітній та інших сферах, окрім підвищення потенціалу розвитку регіонів і досягнення безпосередніх економічних чи соціальних результатів від такої взаємодії сприятиме налагодженню міжрегіональних зв'язків, які ускладнились внаслідок суспільних процесів, тривалої спекуляції значної частини політичних сил на регіональних відмінностях та, звичайно, повномасштабної війни. Наразі майже всі регіони країни, особливо ті, які найбільше постраждали від російської військової агресії, активно налагоджують співробітництво з окремими регіонами різних європейських країн, країн Азії та Америки щодо відновлення територій України після війни. Переконані, що міжрегіональне співробітництво з іншими державами сприятиме посиленню потенціалу і темпів розвитку регіонів, а також подальшій інтеграції України в європейське співтовариство.

На кінець хотілося б зазначити, що впровадження інноваційних підходів в управлінні регіональним розвитком вимагає, насамперед, зміни розуміння сутності і процесу управління регіоном у сучасному суспільстві. Як уже зазначалося, воно може бути ефективним лише за умов дотримання принципів системності та комплексності при розробці відповідних заходів і здійсненні управлінського впливу. При цьому забезпечити цю комплексність можна за рахунок впровадження таких напрямів, як: формування інноваційної інфраструктури в регіоні; формування інноваційної культури як серед державних службовців та посадових осіб органів місцевого самоврядування, так і в локальному бізнес-середовищі; використання

творчого потенціалу; налагодження максимальної співпраці між бізнесом, владою і громадськістю; пошук і освоєння нових напрямів і джерел залучення коштів (наприклад, місцеві меценати, гранти міжнародних організацій); здійснення децентралізаційного управління регіональним розвитком; використання потенціалу регіонів при забезпеченні узгодження (балансу) місцевих інтересів із загальнодержавними; здійснення освітніх і пропагандистських заходів, спрямованих на забезпечення змін у свідомості самих громадян, у сприйнятті ними власної ролі у процесі регіонального розвитку, навчання, формування схильності до ініціативності й інноваційності тощо. Вважаємо, що для здійснення таких змін в управлінні регіональним розвитком необхідна наявність, перш за все, відповідного правового поля, а потім вже відповідних управлінсько-організаційних інструментів.

Отже, сьогодні, враховуючи сучасний стан соціально-економічного розвитку регіонів та активні військові дії на території України, одним із ефективних напрямів підвищення рівня розвитку регіонів є впровадження інноваційних підходів в управлінні регіональним розвитком. Обґрунтоване і виважене застосування таких підходів як формування кластерів, впровадження державно-приватного партнерства та налагодження міжрегіонального співробітництва на засадах системності і комплексності є запорукою стабілізації існуючого стану регіонів України та забезпечення умов для їх подальшого розвитку у післявоєнний період.

Висновки до Розділу 3

На сьогодні в Україні функціонує ДФРР, що спеціально створений для опосередкування державного бюджетного фінансування проектів регіонального розвитку, котрі, у свою чергу, проходять багаторівневий

конкурсний відбір. В умовах війни та у післявоєнний період цей Фонд повинен стати інвестиційним інструментом держави для підтримки і сталого розвитку регіонів, а не джерелом додаткового ресурсу для утримання існуючої інфраструктури і погашення дефіциту місцевих бюджетів. Разом із ДФРР існують агенції регіонального розвитку, які відіграють особливу роль у реалізації регіональної політики та підвищення рівня розвитку регіонів України. Наразі одним із ключових завдань цих агенцій має безпосередньо стати якісна координація процесу стратегічного планування і залучення до нього якнайширшого кола партнерів розвитку регіону.

Сучасний складний стан соціально-економічного розвитку регіонів і тенденція до його подальшого погіршення внаслідок російської військової агресії у нашій державі вимагають пошуку нестандартних підходів до управління регіональним розвитком, здійснення суттєвих реформ у цій сфері, що дозволять докорінно змінити ситуацію. Такими підходами є: формування кластерів, впровадження державно-приватного партнерства та налагодження міжрегіонального співробітництва.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі досліджено окремі питання регіонального розвитку України в умовах воєнного стану та сформулювати такі висновки і пропозиції:

1. Регіональний розвиток – це процес нагромадження позитивних, незворотних, закономірних змін, які призводять до зростання рівня життя населення в довгостроковій перспективі. Водночас це економічна концепція, яка направлена на активізацію економічної діяльності, покращення рівня й умов життя в регіонах, а також формування сталого розвитку територій.

Наразі питання регіонального розвитку в умовах воєнного стану стоїть дуже гостро. Такий стан є особливим правовим режим, який вводиться у разі загрози національній безпеці країни. При введенні такого стану вищі органи влади повинні діяти виключно на підставі, в межах повноважень та у спосіб, визначені Конституцією та законами України. При цьому компетенція таких органів не може бути обмежена, а самі органи влади – спрощені/ліквідовані.

Нормативно-правове забезпечення регіонального розвитку ґрунтується на Конституції України, численних законах України, указів Президента України, Постанов і Розпоряджень уряду, інших підзаконних нормативних актах, а також міжнародних документів. У зв'язку із військовою російською агресією було прийнято ряд стратегічно важливих документів, що врегульовують питання відновлення громад і територій, які постраждали через війну. Загалом нормативне регулювання вітчизняного регіонального розвитку умовно можна поділити на п'ять етапів.

2. Внаслідок війни Україна постала перед такими проблемами як: окупація значної частини країни, ведення активних бойових дій на території шістьох областей, а також повсюдно заміновані вже звільнені від загарбників українські землі, вимушена міграція населення, масштабне руйнування інфраструктури, втрата транзитного потенціалу деіндустріалізація промислових міст та регіонів. Інакше кажучи війна для України це не тільки поточні втрати людей та економіки, це довготривалі негативні наслідки стосовно майбутнього розвитку окремих регіонів і всієї держави. Враховуючи це, чинна влада робить максимально все можливе, щоб мінімізувати негативний вплив війни.

3. При Кабінеті Міністрів України функціонує два консультативно-дорадчих органи влади у сфері регіонального розвитку: Рада з питань регіонального розвитку та місцевого самоврядування, яка працює на постійній основі; Міжвідомча координаційна комісія з питань регіонального розвитку, що є тимчасовим органом виконавчої влади при уряді. Ці дві публічно-владні інституції створені з метою якісної реалізації урядом

власних повноважень щодо розвитку регіонів, а також професійного і комплексного вирішення питань покращення соціально-економічного стану територій нашої держави, сприяння цифровій трансформації регіонів, діджиталізації процесів моніторингу регіонального розвитку, забезпечення участі громадян в управлінні державними і суспільними справами шляхом проведення консультацій з громадськістю, попереднього обговорення питань, віднесених до їх компетенції тощо. У свою чергу, Конгрес місцевих та регіональних влад та Національна рада з відновлення України від наслідків війни є новоствореними консультативно-дорадчими органами при Президентові України. Метою першого є представництво інтересів органів місцевих та регіональних влад, сприяння налагодженню ефективної взаємодії органів публічної влади в питаннях вироблення пріоритетів державної регіональної політики та механізмів сталого розвитку громад, вивчення та моніторинг суспільно-політичних і соціально-економічних процесів, що відбуваються в державі на регіональному рівні. Метою другого – повномасштабне, комплексне та взаємоузгоджене відновлення України від наслідків війни.

4. Фінансування регіонального розвитку України здійснюється на основі податкових надходжень до місцевих бюджетів, міжбюджетних трансфертів, коштів ДФРР, субвенцій на розбудову інфраструктури об'єднаних територіальних громад, а також коштів міжнародних фондів і міжнародних фінансових організацій. Сьогодні нарощування обсягів фінансування регіонального розвитку свідчить про значні зрушення у цій сфері. Разом із тим, незважаючи на позитивні кроки бюджетної децентралізації та фінансово-інституційного забезпечення регіонального розвитку, регіони країни мають недостатньо фінансових ресурсів для реалізації необхідних завдань і задоволення місцевих потреб, що у більшій мірі спричинено військовими діями Росії. Тому враховуючи це, ефективне фінансове забезпечення регіонального розвитку вимагає оптимального поєднання використання коштів Державного та місцевих бюджетів,

нарощування обсягів міжнародної підтримки (у вигляді надання різних грантів) та саме головне – активізації внутрішнього потенціалу територій регіонів країни для самостійного формування громадами джерел фінансування. Це передбачає поступову модифікацію ролі держави у повсякденній життєдіяльності регіонів у напрямі якомога більшого врахування інтересів громад, їх можливостей для ініціювання проектів щодо отримання фінансування та ефективного й раціонального використання бюджетних коштів.

5. Для підвищення рівня розвитку регіонів України на сучасному етапі та усунення наявних недоліків потрібно:

- внести відповідні зміни до вітчизняного законодавства, враховуючи особливості економічних відносин в країні та швидкі темпи розвитку інноваційних технологій;

- переорієнтовувати самі органи місцевого самоврядування на проекти економічної спрямованості, що дозволить підвищити можливості наповнення місцевих бюджетів та в подальшому покращити стан регіонального розвитку в Україні;

- трансформувати діяльність ДФРР таким чином, щоб він став інвестиційним інструментом держави для підтримки і сталого розвитку регіонів, а не джерелом додаткового ресурсу для утримання існуючої інфраструктури і погашення дефіциту місцевих бюджетів;

- затверджувати лише ті проекти, які мають стосуватися розвитку економічної, інфраструктурної, соціально-культурної зв'язаності та інтегрованості на національному, регіональному і місцевому рівнях. При цьому, розподіл коштів ДФРР вже не має відбуватися з урахуванням принципів, які зараз і одразу після війни будуть повністю порушені: чисельності населення та соціально-економічного розвитку (відповідно 80% і 20% коштів);

- модернізувати агенції регіонального розвитку, щоб вони стали центром управління стратегічним розвитком регіону, своєрідним

майданчиком, на якому прозоро і системно буде здійснюватися робота щодо розкриття у кожному регіоні власного соціально-економічного потенціалу і використання усіх наявних засобів для цього – людського капіталу, фінансових інструментів, об'єктів соціальної і виробничої інфраструктури, специфіки провадження промислової чи сільськогосподарської діяльності.

- впроваджувати інноваційні підходи в управлінні регіональним розвитком. Обґрунтоване і виважене застосування таких підходів як формування кластерів, впровадження державно-приватного партнерства та налагодження міжрегіонального співробітництва на засадах системності і комплексності є запорукою стабілізації існуючого стану регіонів України та забезпечення умов для їх подальшого розвитку у післявоєнний період.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аналіз виконання місцевих бюджетів за 8 місяців 2022 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [https://decentralization.gov.ua/news/15570#:~:text.](https://decentralization.gov.ua/news/15570#:~:text=)

2. Аналітична доповідь до щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2018 році». – Розділ 3. – К.: НІСД, 2018. – 688 с.

3. Аханов С.А. Эффективность общественного производства. Три уровня анализа: народно-хозяйственный, региональный, хозрасчетный / С.А. Аханов. – М.: Мысль, 1987. – 165 с.
4. Бабінова О.В. Агентства регіонального розвитку: європейський досвід / О.В. Бабінова // Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. – 2009. – Вип. 4. – С. 111-118.
5. Борушак М.А. Проблеми формування стратегії розвитку туристичних регіонів: Монографія / М.А. Борушак. – Львів: ІРД НАН України, 2006. – 288 с.
6. Буянова М.Э. Оценка региональных рисков регионов Южного округа / М.Э. Буянова // Регионология. – 2006. – № 3. – С. 20-32.
7. Бюджетний кодекс України: Закон України від 8 липня 2010 р. № 2456-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 50-51. – Ст. 572.
8. Валентюк І.В. Інституційне забезпечення розвитку територій України / І.В. Валентюк, В.А. Сухенко, Н.А. Сич // Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. – 2009. – Вип. 4. – С. 119-130.
9. Василенко В.Н. Архитектура регионального экономического пространства: Монография / В.Н. Василенко // НАН Украины. Ин-т экономико-правовых исследований. – Донецк: Юго-Восток, Лтд, 2006. – 311 с.
10. Використання коштів субвенції на формування інфраструктури ОТГ // Запорізький відокремлений підрозділ установи «Центр розвитку місцевого самоврядування» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://lgdc.org.ua/sites/default/files/library/vykorystannya_koshtiv_subvenciyi_na_formuvannya_infrastruktury_otg.pdf.
11. Возняк Г.В. Регіональний розвиток: сутність і методологічна основа / Г.В. Возняк // Регіональна економіка. – 2015. – № 3. – С. 34-43.
12. Глава держави провів перше за час російського вторгнення засідання Конгресу місцевих та регіональних влад [Електронний ресурс]. –

Режим доступу: <https://www.president.gov.ua/news/glava-derzhavi-proviv-pershe-za-chas-rosijskogo-vtorgnennya-74629>.

13. Дегтярьова І.О. Інструменти інноваційного розвитку регіону: зарубіжний та вітчизняний досвід застосування / І.О. Дегтярьова // Державне управління: теорія та практика. – 2020. – № 1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://academy.gov.ua/ej/ej11/txts/10diovdz.pdf>.

14. Декларація щодо регіоналізму в Європі від 4 грудня 1996 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://constituanta.blogspot.com/2013/03/1996.html>.

15. Державний веб-портал бюджету для громадян [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://openbudget.gov.ua/?month=12&year=2018&budgetType=LOCAL>.

16. Державний фонд регіонального розвитку: гроші для розвитку чи проїдання? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://cost.ua/news/730-derzhavnyy-fond-rehionalnoho-rozvytku-hroshi-dlya-rozvytku-chy-proyidannya>.

17. Деякі питання надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на формування інфраструктури об'єднаних територіальних громад: Постанова Кабінету Міністрів України від 16 березня 2016 № 200 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/200-2016-%D0%BF>.

18. Деякі питання реалізації у 2015-2017 роках Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 7 липня 2015 р. № 821 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/821-2015-%D0%BF>.

19. Дронь Ю.П. Категорія «регіон»: сутність і напрями досліджень / Ю.П. Дронь // Вісник Сумського держ. університету. – 2011. – №1. – С. 52-58.

20. Європейська Хартія місцевого самоврядування від 15 жовтня 1985 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_036.

21. Ємельянов В.М. Нормативно-правове забезпечення реформування місцевого самоврядування та об'єднання територіальних громад в Україні / В.М. Ємельянов, А.А. Шульга // Наукові праці. – 2017. – Т. 290. – Вип. 278. – С. 48-58.

22. За два роки 345 профінансованих з держбюджету проєктів регіонального розвитку залишились нереалізованими // Рахункова палата [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://rp.gov.ua/PressCenter/News/?id=1207>.

23. Заблодська І.В. Теоретичні аспекти та нормативно-правове забезпечення збалансованого розвитку регіону / І.В. Заблодська // Економіка та держава. – 2016. – № 2. – С. 28-30.

24. Збитки інфраструктури України нині становлять 62,6 млрд доларів – KSE Institute [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://suspilne.media/218743-zbitki-infrastrukturi-ukraini-nini-stanovlat-626-mlrd-dolariv-kse-institute/>.

25. Інноваційні підходи до регіонального розвитку в Україні: аналіт. доп. / С.О. Біла, Я.А. Жаліло, О.В. Шевченко, В.І. Жук та ін.; за ред. С.О. Білої. – К.: НІСД, 2017. – 80 с.

26. Качний О.С. Нормативно-правове забезпечення інноваційних механізмів державного управління соціально-економічним розвитком регіонів України / О.С. Качний // Інвестиції: практика та досвід. – 2017. – № 22. – С. 70-72.

27. Керецман В.Ю. Регіональний розвиток як предмет державного регулювання / В.Ю. Керецман // Вісник національної академії державного управління при Президентіві України. – 2003. – № 4. – С. 397-401.

28. Кириченко С.О. Щодо питання правового режиму воєнного стану і стану війни / С.О. Кириченко, М.М. Лобко, В.М. Семененко // Наука і оборона. – 2019. – № 9-16.

29. Конгрес місцевих та регіональних влад є важливим майданчиком для взаємодії центральної влади та місцевих громад [Електронний ресурс]. –

Режим доступу: <https://www.president.gov.ua/news/kongres-miscevih-ta-regionalnih-vlad-ye-vazhlivim-majdanchik-68821>.

30. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254/96 // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

31. Куйбіда В.С. Генеза територіальної організації України: конституційно-правові аспекти / В.С. Куйбіда, І.Я. Заєць. – Х.: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2010. – 480 с.

32. Медвідь В.Ю. Наукові засади визначення сутності регіонального розвитку / В.Ю. Медвідь // Актуальні проблеми економіки. – 2012. – № 7(133). – С. 157-163.

33. Мінрегіон вдосконалив механізм відбору проектів Держфонду регіонального розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/ua/news/minregion-vdoskonaliv-mehanizm-vidb-proektiv-derzhfondu-regionalnogo-rozvitku>.

34. Некрасов Н.Н. Региональная экономика: теория, проблемы, методы / Н.Н. Некрасов. – М.: Экономика, 1978. – 344 с.

35. Питання Національної ради з відновлення України від наслідків війни: Указ Президента України від 21 квітня 2022 р. № 266/2022 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/266/2022#Text>.

36. Питання розвитку областей розглянули в межах Міжвідомчої координаційної комісії з питань регіонального розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://lviv-rda.gov.ua/pytannya-rozvytku-oblastej-rozhlyanuly-v-mezhah-zasidannya-mizhvidomchoji-koordinatsijnoi-komisiji/>.

37. Платні послуги агенцій регіонального розвитку: Практичний посібник [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://storage.decentralization.gov.ua/uploads/library/file/393/Posibnik-ARR.pdf>.

38. Президія Конгресу місцевих та регіональних влад при Президентові України розглянула питання щодо забезпечення нагальних потреб громадян в умовах воєнного стану [Електронний ресурс]. – Режим

доступу: <https://www.president.gov.ua/news/prezidiya-kongresu-miscevih-ta-regionalnih-vlad-pri-preziden-74777>.

39. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо засад державної регіональної політики та політики відновлення регіонів і територій: Закон України від 9 липня 2022 р. № 2389-IX [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2389-20#n365>.

40. Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2015 р. № 714: Постанова Кабінету Міністрів України від 2 вересня 2020 р. № 787 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-vnetu-ministriv-ukrayini-vid-714-i020920-787>.

41. Про внутрішнє та зовнішнє становище України у 2013 році: Щорічне послання Президента України до Верховної Ради України. – К.: НІСД, 2013. – 576 с.

42. Про генеральну схему планування території України: Закон України від 7 лютого 2002 р. № 3059-III // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 30. – Ст. 204.

43. Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України: Закон України від 23 березня 2000 р. № 1602-III // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 25. – Ст. 195.

44. Про Державний бюджет України на 2014 рік: Закон України від 16 січня 2014 р. № 719-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 9. – Ст. 93.

45. Про державні цільові програми: Закон України від 18 березня 2004 р. № 1621-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 25. – Ст. 352.

46. Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України від 5 лютого 2015 р. № 157-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 13. – Ст. 91.

47. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики: Закон України від 1 липня 2010 р. № 2411-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 40. – Ст. 527.

48. Про засади державної регіональної політики: Закон України від 5 лютого 2015 р. № 156-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 13. – Ст. 90.

49. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2020 р. № 695 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text>.

50. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 6 серпня 2014 р. № 385 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%D0%BF>.

51. Про затвердження Положення про Конгрес місцевих та регіональних влад при Президентові України: Указ Президента України від 4 березня 2021 р. № 89/2021 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/89/2021#Text>.

52. Про затвердження Типового положення про агенцію регіонального розвитку: Постанова Кабінету Міністрів України від 11 лютого 2016 р. № 258 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/258-2016-%D0%BF#n8>.

53. Про Конгрес місцевих та регіональних влад при Президентові України: Указ Президента України від 25 лютого 2021 р. № 73/2021 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/73/2021#n7>.

54. Про Концепцію державної регіональної політики: Указ Президента України від 25 травня 2001 р. № 341/2001 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/341/2001>.

55. Про невідкладні заходи щодо забезпечення економічного зростання, стимулювання розвитку регіонів та запобігання корупції: Указ Президента України від 20 вересня 2019 р. № 713/2019 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/713/2019#Text>.

56. Про оборону України: Закон України від 6 грудня 1991 р. № 1932-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 9. – Ст. 106.

57. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 р. № 389-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 28. – Ст. 250.

58. Про транскордонне співробітництво: Закон України від 24 червня 2004 р. № 1861-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 45. – Ст. 499.

59. Про утворення Міжвідомчої координаційної комісії з питань регіонального розвитку: Постанова Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2015 р. № 714 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/714-2015-%D0%BF/paran9>.

60. Про утворення Ради з питань регіонального розвитку та місцевого самоврядування: Постанова Кабінету Міністрів України від 2 квітня 2009 р. № 309 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/309-2009-%D0%BF>.

61. Проблеми становлення Агенцій регіонального розвитку в Україні. Аналітична записка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/regionalniy-rozvitok/schodo-zabezpechennya-dievosti-agenciy-ta-fondiv-regionalnogo>.

62. Пухир С.Т. Державний фонд регіонального розвитку: проблеми та шляхи удосконалення функціонування / С.Т. Пухир // Облік і фінанси. – 2016. – № 3(73). – С. 159-165.

63. Пухир С.Т. Кредити міжнародних фінансових організацій як механізм фінансування державної регіональної політики / С.Т. Пухир //

Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. – 2015. – Вип. 2. – С. 46-49.

64. Річний звіт про виконання Державного бюджету України за 2018 рік // Державна казначейська служба України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/richnij-zvit-pro-vikonannya-derzhavnogo-byudzhetu-ukrayini-za-2018-rik>.

65. Розподіл коштів ДФРР // Міністерство розвитку громад та територій України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.minregion.gov.ua/napryamki-diyalnosti/derzhavna-rehional-na-polityka/derzhavniy-fond-regionalnogo-rozvitku/rozpodil-koshtiv-dfrr/>.

66. Самойлюк М.В. Фінансова допомога від міжнародних партнерів: скільки Україна отримала на 1 вересня / М.В. Самойлюк // Економічна правда. – 6 вересня 2022 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/09/6/691164/>.

67. Скуфьина Т.К. Региональное развитие в свете циклически-волновых представлений / Т.К. Скуфьина, С.О. Баранов // Федерализм. – 2007. – №1. – С. 29-48.

68. Тищенко А.Н. Экономический потенциал региона: анализ, оценка, диагностика: Монография / А.Н. Тищенко, Н.А. Кизим, А.И. Кубах, Е.В. Давыскина. – Х.: ИД «ИНЖЕК», 2005. – 176 с.

69. Ткачук А.В. Відновлення України. Регіональний аспект / А.В. Ткачук, Третяк Ю.А. // Реанімаційний пакет реформ. – 14 червня 2022 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://rpr.org.ua/news/vidnovlennia-ukrainy-rehionalnuu-aspekt/>.

70. Токарчук О.В. Соціально-економічна сутність поняття «регіон» / О.В. Токарчук [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/9_EISN_2007/Economics/21481.doc.htm.

71. Фадєєв О.В. Особливості реалізації регіональної політики в Україні / О.В. Фадєєв // Механізм регулювання економіки. – 2004. – № 4. – С. 201-205.

72. Философский словарь / ред. И.Т. Фролов. – 5-е изд., перераб. и доп. – М.: Издательство политической литературы, 1987. – 427 с.
73. Чухно І.А. Інноваційні підходи в управлінні регіональним розвитком / І.А. Чухно // Теорія та практика державного управління. – 2015. – Вип. 1. – С. 165-170.
74. Шевченко О.В. Забезпечення ефективності фінансування розвитку регіонів та громад в умовах децентралізації влади / О.В. Шевченко // Національний інститут стратегічних досліджень [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old2.niss.gov.ua/articles/3253/>.
75. Regional development agencies in Europe / Edited by H. Halkier, M. Danson, C. Damborg, United Kingdom. – London, Jessica Kingsley Publishers ltd, 1998. – 149 p.
76. Yuill D. European development agencies – an overview / D. Yuill, K. Allen // Edited by D. Yuill. Aldershort. – Gower, 1982. – 248 p.

Додаток А

Порівняння поняття «воєнний стан» у Законах України «Про оборону України» та «Про правовий режим воєнного стану»

Закон України «Про оборону України»	Закон України «Про правовий режим воєнного стану»
• <i>воєнний стан</i> – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози та <u>забезпечення національної безпеки, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень</u>	• <i>воєнний стан</i> – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, <u>військовим адміністраціям</u> та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, <u>відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози безпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень</u>

Додаток Б

Втрати економіки України від пошкодження різних об'єктів інфраструктури з початку воєнних дій (станом на 2 травня 2022 р.)

Об'єкти Інфраструктури	Обсяг, шт км	Загальні втрати, млн \$
Житлові будинки, млн кв. метрів	33,7	29 665
Дороги, тис. км	23,8	29 761
Активи підприємств, одиниць	195	9 979
Цивільні аеропорти, одиниць	11	6 817
Залізнична інфраструктура та рухомий склад	н/д	3 572
Заклади охорони здоров'я**	231	1 803
Мости та мостові переходи	295	1 646
Легкові автомобілі, тис. од	89,5	1 358
Заклади середньої та вищої освіти	940	1 202
Земельний фонд, тис. га	4,2	873
Порти та портова інфраструктура	2	622
Адміністративні будівлі**	82	449
Військові аеродроми	11	429
Дитячі садочки	543	421
Релігійні споруди	97	332
Літак Ан-225 «Мрія»	1	300
Торгові центри**	24	315
Складська інфраструктура	151	247
Культурні споруди	144	236
Інше	–	1 891

Додаток В

Порівняльний аналіз ст. 24-1 Бюджетного кодексу України щодо ДФРР в редакції 2018 р., 2019 р. та 2022 р.

Стаття 24-1. Державний фонд регіонального розвитку (редакція 2018 р.)	Стаття 24-1. Державний фонд регіонального розвитку (редакція 2019 р.)	Стаття 24-1. Державний фонд регіонального розвитку (редакція 2022 р.)
1. ДФРР створюється у складі державного бюджету. При складанні проекту Державного бюджету України та прогнозу Державного бюджету України на наступні за плановим два бюджетні періоди ДФРР визначається в обсязі <u>не менше 1%</u> прогнозного обсягу доходів загального фонду проекту Державного бюджету України на відповідний бюджетний період.	1. ДФРР створюється у складі державного бюджету При складанні проекту Державного бюджету України та прогнозу Державного бюджету України на наступні за плановим два бюджетні періоди ДФРР визначається в обсязі <u>не менше 1%</u> прогнозного обсягу доходів загального фонду проекту Державного бюджету України на відповідний бюджетний період.	1. ДФРР створюється у складі державного бюджету. При <u>складанні Бюджетної декларації</u> та проекту Державного бюджету України ДФРР визначається в обсязі <u>не менше 1,5%</u> прогнозного обсягу доходів загального фонду проекту Державного бюджету України на відповідний бюджетний період.
2. Кошти ДФРР спрямовуються на виконання інвестиційних програм і проектів регіонального розвитку (у тому числі проектів співробітництва та добровільного об'єднання територіальних громад), що мають на меті розвиток регіонів, створення інфраструктури індустріальних та інноваційних парків, спортивної інфраструктури і відповідають пріоритетам, визначеним у Державній стратегії регіонального розвитку та відповідних стратегіях розвитку регіонів. На реалізацію інвестиційних програм і проектів регіонального розвитку, що мають на меті розвиток спортивної інфраструктури та енергоефективності державних і комунальних навчальних та	2. Кошти ДФРР спрямовуються на виконання інвестиційних програм і проектів регіонального розвитку (у тому числі проектів співробітництва та добровільного об'єднання територіальних громад), що мають на меті розвиток регіонів, створення інфраструктури індустріальних та інноваційних парків, спортивної інфраструктури і відповідають пріоритетам, визначеним у Державній стратегії регіонального розвитку та відповідних стратегіях розвитку регіонів, <u>а також на реалізацію проектів – переможців «Всеукраїнського громадського бюджету».</u> На реалізацію інвестиційних програм і проектів регіонального розвитку, що мають на меті розвиток спортивної інфраструктури та енергоефективності державних і комунальних навчальних та	Кошти ДФРР спрямовуються на виконання інвестиційних програм і проектів регіонального розвитку, що мають на меті розвиток регіонів і відповідають пріоритетам, визначеним Державною стратегією регіонального розвитку та відповідними регіональними стратегіями розвитку, у таких пропорціях: <u>30% – на реалізацію інвестиційних програм і проектів регіон. розвитку, які забезпечують виконання завдань, визначених Держ. стратегією регіон. розвитку;</u> <u>70% – на реалізацію інвестиційних програм і проектів регіон. розвитку, які забезпечують виконання завдань, визначених відповідними регіон. стратегіями розвитку та планами заходів з їх реалізації.</u> На реалізацію інвестиційних програм і проектів регіонального розвитку, що мають на меті розвиток регіонів у частині розвитку спортивної інфраструктури, передбачається не менше

медичних закладів, передбачається не менше 10% коштів ДФРР за кожним з таких напрямів.	медичних закладів, передбачається не менше 10% коштів ДФРР за кожним з таких напрямів, <u>а на реалізацію проектів – переможців «Всеукраїнського громадського бюджету» – не більше 10% коштів ДФРР.</u>	10% коштів ДФРР.
3. Рада міністрів АРК, обласні, Київська та Севастопольські міські державні адміністрації до 1 травня року, що передують плановому, подають центральному органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної регіональної політики, пропозиції з переліком і описом інвестиційних програм і проектів регіонального розвитку, що сформовані відповідно до ч. 2 цієї статті, пройшли попередній конкурсний відбір відповідно до законодавства (у тому числі програм і проектів щодо розвитку спортивної інфраструктури, погоджених з центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері фізичної культури і спорту) та можуть реалізовуватися за рахунок коштів ДФРР у наступному бюджетному періоді. Центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної регіональної політики, утворює комісію для оцінки та відбору програм і проектів, до складу якої входять члени Комітету Верховної Ради України з питань бюджету за рішенням цього комітету (чисельністю не менше 50% складу такої комісії). Така комісія на підставі поданих пропозицій (крім пропозицій щодо програм і проектів, погоджених з	3. Рада міністрів АРК, обласні, Київська та Севастопольські міські державні адміністрації до 1 травня року, що передують плановому, подають центральному органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної регіональної політики, пропозиції з переліком і описом інвестиційних програм і проектів регіонального розвитку, що сформовані відповідно до ч. 2 цієї статті, пройшли попередній конкурсний відбір відповідно до законодавства (у тому числі програм і проектів щодо розвитку спортивної інфраструктури, погоджених з центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері фізичної культури і спорту, <u>та проектів – переможців «Всеукраїнського громадського бюджету»</u>) та можуть реалізовуватися за рахунок коштів ДФРР у наступному бюджетному періоді. Центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної регіональної політики, утворює комісію для оцінки та відбору програм і проектів, до складу якої входять члени Комітету Верховної Ради України з питань бюджету за рішенням цього комітету (чисельністю не менше 50% складу такої комісії). Така комісія на підставі поданих пропозицій (крім пропозицій щодо програм і проектів, погоджених з	3. Рада міністрів АРК, обласні, Київська та Севастопольські міські державні адміністрації до 1 серпня року, що передують плановому, подають центральному органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної регіональної політики, пропозиції з переліком і описом інвестиційних програм і проектів регіонального розвитку, що сформовані відповідно до ч. 2 цієї статті, пройшли попередній конкурсний відбір відповідно до законодавства (у тому числі програм і проектів щодо розвитку спортивної інфраструктури, погоджених з центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері фізичної культури і спорту) та можуть реалізовуватися за рахунок коштів ДФРР у наступному бюджетному періоді. Центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної регіональної політики, утворює комісію для оцінки та відбору програм і проектів, до складу якої входять члени Комітету Верховної Ради України з питань бюджету за рішенням цього комітету (чисельністю не менше 50% складу такої комісії). Така комісія на підставі поданих пропозицій (крім пропозицій щодо програм і

центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері фізичної культури і спорту) здійснює оцінку та відбір зазначених програм і проектів на конкурсних засадах у межах індикативного прогнозного обсягу коштів ДФРР з дотриманням таких критеріїв розподілу між Автономною Республікою Крим, областями та містами Києвом і Севастополем: - 80% коштів – відповідно до чисельності населення, яке проживає у відповідному регіоні; - 20% коштів – з урахуванням рівня соціально-економічного розвитку регіонів відповідно до показника валового регіонального продукту в розрахунку на одну особу (для регіонів, у яких цей показник менше 75% середнього показника по Україні). За результатами здійснення оцінки та відповідності поданих інвестиційних програм і проектів регіонального розвитку вимогам законодавства центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної регіональної політики, на підставі рішення відповідної комісії та з урахуванням програм і проектів, погоджених з центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері фізичної культури і спорту, до 1 серпня року, що передує плановому, подає уряду для затвердження пропозиції щодо розподілу коштів ДФРР з переліком відповідних програм і проектів.	центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері фізичної культури і спорту, <u>та проектів – переможців «Всеукраїнського громадського бюджету»</u>) здійснює оцінку та відбір зазначених програм і проектів на конкурсних засадах у межах індикативного прогнозного обсягу коштів ДФРР з дотриманням таких критеріїв розподілу між Автономною Республікою Крим, областями та містами Києвом і Севастополем: - 80% коштів – відповідно до чисельності населення, яке проживає у відповідному регіоні; - 20% коштів – з урахуванням рівня соціально-економічного розвитку регіонів відповідно до показника валового регіонального продукту в розрахунку на одну особу (для регіонів, у яких цей показник менше 75% середнього показника по Україні). За результатами здійснення оцінки та відповідності поданих інвестиційних програм і проектів регіонального розвитку вимогам законодавства центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної регіональної політики, на підставі рішення відповідної комісії та з урахуванням програм і проектів, погоджених з центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері фізичної культури і спорту, <u>і результатів відбору проектів – переможців «Всеукраїнського громадського бюджету»</u>, до 1 серпня року, що передує плановому, подає уряду для затвердження пропозиції щодо	проектів, погоджених з центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері фізичної культури і спорту) здійснює оцінку та відбір зазначених програм і проектів на конкурсних засадах у межах обсягу коштів ДФРР, визначеного Бюджетною декларацією, з дотриманням таких критеріїв розподілу між Автономною Республікою Крим, областями та містами Києвом і Севастополем: 80% коштів – відповідно до чисельності населення, яке проживає у відповідному регіоні; 20% коштів – з урахуванням рівня соціально-економічного розвитку регіонів відповідно до показника валового регіонального продукту в розрахунку на одну особу (для регіонів, у яких цей показник менше 75% середнього показника по Україні). За результатами здійснення оцінки та відповідності поданих інвестиційних програм і проектів регіонального розвитку вимогам законодавства центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної регіональної політики, на підставі рішення відповідної комісії та з урахуванням програм і проектів, погоджених з центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері фізичної культури і спорту, до 15 грудня, що передує плановому, подає уряду для затвердження пропозиції щодо розподілу коштів ДФРР з переліком відповідних програм і

Програми і проекти, що реалізуються за рахунок коштів ДФРР, підлягають співфінансуванню з місцевих бюджетів на рівні 10%.	розподілу коштів ДФРР з переліком відповідних програм і проектів. Програми і проекти, що реалізуються за рахунок коштів ДФРР, підлягають співфінансуванню з місцевих бюджетів на рівні 10%.	проектів. Програми і проекти, що реалізуються за рахунок коштів ДФРР, підлягають співфінансуванню з місцевих бюджетів в обсязі <u>не менше 10%</u>.
4. Порядок підготовки, оцінки та відбору інвестиційних програм і проектів регіонального розвитку, що можуть реалізовуватися за рахунок коштів ДФРР, та порядок використання таких коштів (включаючи умови спрямування на таку мету частини коштів місцевих бюджетів) визначаються урядом.	4. Порядок підготовки, оцінки та відбору інвестиційних програм і проектів регіонального розвитку <u>та проектів – переможців «Всеукраїнського громадського бюджету»</u>, що можуть реалізовуватися за рахунок коштів ДФРР, та порядок використання таких коштів (включаючи умови спрямування на таку мету частини коштів місцевих бюджетів) визначаються урядом.	4. Порядок підготовки, оцінки та відбору інвестиційних програм і проектів регіонального розвитку, що можуть реалізовуватися за рахунок коштів ДФРР, та порядок використання таких коштів (включаючи умови спрямування на таку мету частини коштів місцевих бюджетів) визначаються урядом.
5. Розподіл коштів ДФРР за адміністративно-територіальними одиницями та інвестиційними програмами і проектами регіонального розвитку затверджується урядом за погодженням з Комітетом Верховної Ради України з питань бюджету у тримісячний строк із дня набрання чинності законом про Державний бюджет України.	5. Розподіл коштів ДФРР за адміністративно-територіальними одиницями та інвестиційними програмами і проектами регіонального розвитку <u>та проектами – переможцями «Всеукраїнського громадського бюджету»</u> затверджується урядом за погодженням з Комітетом Верховної Ради України з питань бюджету у тримісячний строк із дня набрання чинності законом про Державний бюджет України.	5. Розподіл коштів ДФРР за адміністративно-територіальними одиницями та інвестиційними програмами і проектами регіонального розвитку затверджується урядом за погодженням з Комітетом Верховної Ради України з питань бюджету у двомісячний строк із дня набрання чинності законом про Державний бюджет України.

Додаток Г

**Умови фінансування проектів за кошти Державного фонду
регіонального розвитку**

Додаток Д

**Критерії оцінювання проектів, що будуть фінансуватися за кошти
Державного фонду регіонального розвитку**

Критерій	Кількість балів			
	5 балів	10 балів	15 балів	20 балів
1. Територія охоплення вирішення проблеми	одна громада або до 5 % мешканців для ОТГ	кілька громад/район або від 5 до 20 % мешканців для ОТГ	кілька районів області або від 20 до 50 % мешканців для ОТГ	вся область або від 50 до 100 % мешканців для ОТГ
2. Вплив проекту на вирішення проблеми	опосередкований вплив	незначний прямий вплив	частково вирішує	повністю вирішує
3. Інноваційність проекту	застосовуються традиційні підходи (технології)	підходи (технології) мають аналоги в Україні, але відсутні в регіоні	підходи (технології) не мають аналогів в Україні	відкриває можливості для регіонального розвитку, створює «точки зростання» громади (регіону) у найближчій перспективі
4. Соціально-економічні особливості проекту	соціальний (або екологічний) проект	соціальний (або екологічний) проект зі створенням додаткових економічних благ	економічний проект із соціальною (або екологічною) складовою	економічний проект
5. Співфінансування з місцевих бюджетів	понад 50% для спроможних бюджетів або понад 10 % для інших	понад 60% для спроможних бюджетів або понад 20 % для інших	понад 70% для спроможних бюджетів або понад 30 % для інших	понад 80% для спроможних бюджетів або понад 40 % для інших

Додаток Ж

**Ситуація по областях України щодо функціонування агенцій
регіонального розвитку (станом на кінець 2021 р.)**

